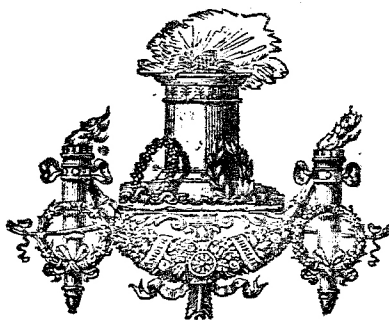

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ
ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ
ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΥΠΟ
ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ.
ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ ΔΕ
ΥΠΟ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Ὅδὸς Ἑρμοῦ παρὰ τῇ Καπνικαρέᾳ.

1852.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

ΑΠΟΘΑΝΩΝ ὁ πατήρ μου κατὰ τὸ ἔτος 1833 ἐν Λαγκα-
δίῳ τῆς Γορτυνίας κατέλιπε τὴν μητέρα μου, ἐμὲ καὶ δύο
ἀδελφάς μου ἔντε ἡλικίᾳ ρηπιώδει καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προ-
σόδου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει παρέλαβεν ἡμᾶς ὁ ἀ-
δελφὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰωσήφ Ἱερομόναχος, ὅστις οὐχὶ
μόνον περὶ τροφῆς καὶ παιδείας ἀλλὰ καὶ ἀποκαταστάσεως
ἐφρόντισε καὶ ἤδη φροντίζει καὶ εἰς τὸ μέλλον προνοεῖ.

Τὸν θεῖόν μου αὐτὸν πολλὰκις ἤκουσα διηγούμενον τὰ
φρικτὰ βάσανα, τὰ ὅποια οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχορτες
παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπέστησαν κατὰ τὴν ἐν Τριπόλει
ἐπτάμηνον φυλάκισίν των τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνε-
ξαρτησίας τῆς πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνος· πρὸς δὲ καὶ τὰς δι-
αφόρους πράξεις καὶ συγκομιλλὰς αὐτῶν. Αἶπην δὲ ἡσθαρό-
μην πάντοτε, διότι τὰ δεινὰ ταῦτα τῶν ἀληθῶς μαρτύρων
τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἔμενον ἄγνωστα οὐχὶ μόνον εἰς τὰς
ἐπερχομένας γενεάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς τῶν ζώντων
καὶ μάλιστα, διότι ἐνίοτε ἐβλεπόν τὸν Ἑλληνικὸν τύπον
παραμορφοῦντα ἐκδουλεύσεις πολλῶν ἀγωνιστῶν κατὰ τὴν
πρὸς ἑκάστον συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν αὐτοῦ. Ὅθεν συν-
έλαβον τὴν ιδέαν τὰ φέρω εἰς φῶς, ὅσα καθημερινῶς ἤκουον
παρὰ τοῦ θεῖου μου, ὅστις οὐχὶ μόνον αὐτόπτης ὑπῆρξεν,

ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ συνέπαθε μετὰ τῶν λοιπῶν. Κατὰ παράκλησίν μου λοιπὸν μοι διηγήθη ἐν λεπτομερεῖα ἅπαντα τὰ ἐν τῇ φυλακῇ, τὰ ὅποια συνταχθέντα παρ' ἐμοῦ, ὡς ἤδη ὑπάρχουσιν, ἀνέγνω μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐν πρωτοτύπῳ, καὶ εὖρων τὸ περιεχόμενον συνάδον τῇ διηγήσει αὐτοῦ ὑπέγραψε τὸ χειρόγραφον ἰδιοχείρως ἐν ἐκάστη σελίδι πρὸς περισσοτέραν πίστιν. Τοῦτο δὲ τὸ πρωτότυπον θέλω διαφυλάττει διὰ παντὸς ὡς κειμήλιον.

Πρὸς διασάφησιν δὲ χωρίων τινῶν τοῦ κειμένου προσέθηκα καὶ τινὰς σημειώσεις, τὰς ὁποίας μετὰ προσοχῆς συνέλεξα ἀπὸ διηγήσεις ἀξιοπίστων καὶ ἀμερολήπτων ἀγωνιστῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρῶτον τῆς ἐπαραστάσεως ἔτος πολλοὶ τῶν ὕστερον μεγίστην δόξαν λαβόντων τότε μόλις ἀνεφαίροντο, ἕτεροι δὲ ἤκμαζον καὶ κατὰ τὴν δόξαν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν, παρίστανται ὅλοι τοιοῦτοτρόπως, ὅπως ὑπῆρχον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ.

Ἐν Τριπόλει τῇ 15 Ἀπριλίου 1851.

Ὁ Συντάκτης

Θ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΓΕΓΓΝΗΘΗΝ ἐν Λαγκαδίοις κωμοπόλει τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας ἐν ἔτει 1755. ἐπῆρξα μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ τότε ἑλληνοδιδασκάλου τῆς κωμοπόλεως ἡμῶν Διαμαρτῇ Ἀνδρέου, τὸν ὁποῖον συνώδενσα κατὰ τὸ ἔτος 1814 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου χειροτονηθεὶς Ἀρχιερεὺς Ἀκώβων μετωνομάσθη Δανιήλ. Μετὰ δὲ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐπάνοδόν μας ἐχειροτονήθην ἐπ' αὐτοῦ Ἱεροδιάκονος καὶ διέμενον πάντοτε παρ' αὐτῷ καὶ Μητροπολίτῃ Τριπόλεως ὀνομασθέντι. Ὅτε δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὸ ἔτος 1821, ἐφυλάκισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντας, συνεφυλακίσθην μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐπέστην τὰς αὐτὰς βασάνους καὶ δειρὰ, ὅσα καὶ ἐκεῖνοι. Καὶ ἐξελθὼν δὲ τῆς φυλάκης διέτριψα ὡσαύτως μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς, ἀποθανόντος ἐν Τριπόλει τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1831, μεθ' οὗ συνέζησα δεκαοκτὼ ὁλόκληρα ἔτη. Τούτου τελευτήσαντος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Σελλασίας (Βρεσθένης) Θεοδώρητος μ' ἐχειροτόνησεν Ἱερέα τῆς Τριπόλεως, ἔρθα ἔκτοτε διατρίβω. Μετὰ δὲ τὴν ἔλυσιν τῆς Α. Μ. τοῦ περιποδήτου Βασιλέως ἡμῶν Ὁθωνος ἡ Κυβέρνησις Αὐτοῦ ἠδόκησε νὰ μοι χορηγῇ τεσσαράκοντα κατὰ μῆνα δραχμὰς πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων ὑπέμεινα δεινῶν, καὶ περιβαλύν τὸ γήρως μου.

*Συνεχῶς διηγούμενος τὰς ἐν τῇ φυλακῇ παρὰ τῶν Ὀθω-
 μαρῶν βασάνους καὶ κακουχίας τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋ-
 χόντων καὶ τῶν ἐπαδῶν αὐτῶν, τὰς ἐποίας χάριν τῆς ἐλ-
 ληνικῆς Αὐτονομίας ἐπέμεινον, πολλάκις ἐπὶ πολλῶν πα-
 ρεκινήθην ἵνα δημοσιεύσω ταῦτα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν
 ἠδιαφόρουν εἰς τὰς προτροπὰς αὐτῶν· τέλος δὲ ἐνέδωκα
 εἰς τὴν ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ ἀρεσίου μου Θεοδώρου
 Ζαφειροπούλου καὶ διηγήθην πρὸς αὐτὸν ἅπαντα λεπτομε-
 ρῶς, ἵνα συντάξῃ καὶ δημοσιεύσῃ. Δημοσιεύων δὲ αὐτὰ νο-
 μίζω, ὅτι ἐκπληρῶ χρέος ἱερὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς εὐ-
 εργέτας ἐκείνους τῆς πατρίδος· καὶ τὴν μὲν κατάρα τῶν
 ἀποθανόντων τὴν δὲ μαρτυρίαν τῶν εἰσέτι ἐπιζήσαντων ἐξ
 αὐτῶν ἐπικαλοῦμαι, ἃν δὲν διετήρησα ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν
 εἰς τὰς διηγήσεις μου ταύτας.*

*Τὸ δὲ διὰ τὸν τύπον συνταχθὲν καὶ τακτοποιηθὲν χει-
 ρόγραφον ἀγαγὼν μετὰ προσοχῆς ἔθηκε τὴν ὑπογραφήν
 μου ἐν ἐκάστῃ σελίδι αὐτοῦ πρὸς βεβαίωσιν.*

Ἐν Τριπόλει τῇ 15. Ἀπριλίου 1851.

ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱερομόναχος.

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821.

ΟΤΕ τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀνεπαισθῆ-
τως εἰσεπήδα ἀπὸ καρδίας εἰς καρδίαν ἑλληνικὴν καὶ
βόσκον ἐν αὐταῖς ἔμελλεν ἐγγύτατα νὰ ἐκραγῇ, τότε
οἱ Ὀθωμανοὶ ὁσμὴν τούτου λαβόντες ἐπειρῶντο νὰ
κατασβέσωσιν αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν
ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου εἰσελθὼν ἐκ Καρυταίνης εἰς
Τρίπολιν, τὴν τότε ἔδραν τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννή-
σου, ἀνὴρ τῶν λίαν ὀνομαστῶν παρὰ τε Ὀθωμανοῖς καὶ
Ἑλλησι, ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐ-
πισήμου προσκλήσεως, (α). καὶ παρὰ ταῖς θύραις τοῦ
Σεραγίου ἀφριπεύσας ἠδυνήθη τὴν ὁσμὴν ταύτην διὰ
τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ νὰ καταστείλῃ. Διότι οἱ ἰδόντες
αὐτὸν Ὀθωμανοὶ ἐκήρυττον πρὸς ἀλλήλους, ὅτι φόβος
τις δὲν ἔπρεπε νὰ ταραττῇ αὐτοὺς πλέον, ἀφοῦ ὁ Θε-
οδωράκης Δελιγιάννης αὐθόρμητος ἐφάνη εἰς τὴν πό-
λιν· ἐπίστευσαν δέ, ὅτι ληστρικὴ κίνησις ἦτον ἢτε με-
τάβασις τοῦ Κολοκοτρώνου εἰς Μάνην καὶ πᾶν ὅ,τι διε-

(α). Διδὼν Δεσκερέ.

θρυλλεῖτο· καὶ ὅτι ἂν ὑπῆρχε γενικὴ ἢ ἐπανάστασις δὲν εἰσέρχετο ἐκεῖνος εἰς τὴν πόλιν. Ἀναβάς λοιπὸν εἰς τὸ Σεράγιον εὔρε τὸν Καϊμακάμην (α)· καὶ πολλοὺς τῶν Ἀγάδων τοῦ τόπου, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐρωτήσαντας περὶ τῶν ἀδομένων εἶπεν, ὅτι ὤφειλον νὰ ἀποβάλωσι πᾶσαν ὑπόνοιαν διεγερθεῖσαν κατὰ τῶν Ῥωμαίων (β) εἰς αὐτοὺς ἐκ ψευδοῦς φήμης, ἥτις διασαλπισθεῖσα διὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἀντήχησεν εἰς τὸν Μωρέαν, ἵνα περισπασθῇ ἡ προσοχὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόπους καὶ δοθῇ εἰς ἐκεῖνον καιρὸς νίκης. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκίαν αὐτοῦ, ἐν ᾗ διέτριβε διηνεκῶς· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἡσυχίαν ἤγον καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους ἔχοντες δὲν ἐβλεπον τὰ χαλκευόμενα κατ' αὐτῶν, μέχρις οὗ νέαι αὖθις ὑπόνοιαι μετ' οὐ πολὺ εἰσῆλθον εἰς τὰς κεφαλὰς των. Διὸ διέταξεν ὁ Καϊμακάμης τὸν Μητροπολίτην Τριπόλεως Δανιήλ, ἵνα ἐξέλθῃ εἰς περιοδείαν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἐφησυχάσῃ τὸν λαὸν, ἐμπνέων αὐτοῖς τὸ πρὸς τὰ καθεστῶτα σέβας καὶ τὴν περὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἄφοβον ἀσχολίαν καὶ προστιθείς, ὅτι ἐὰν ἐτόλμων πολεμικόν τι κίνημα κατὰ τοῦ κολοσοῦ τῆς Τουρκικῆς

(α) Ἀντιπρόσωπος τοῦ Χουρσίτ Πασᾶ ἀπόντος εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πόλεμον.

(β) Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφ' ἐαυτῶν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἕως τότε.

δυνάμει, ἤθελον ταρῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος αὐτῶν ! Ἐξελθόντος λοιπὸν τοῦ Ἀρχιερέως ἐξαπέστειλε κατὰ πόδα αὐτοῦ καὶ ἀξιωματικόν τινα (α) λόγῳ μὲν, ἵνα εἰσπράττῃ δημοσίους φόρους, ἔργῳ δέ, ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἥγουν ἐὰν ἐλάλει συμφώνως τῇ ἀποστολῇ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μαθὼν, ὅτι παρεκλούθει αὐτὸν ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ῥηθείσης αἰτίας ἔνεκα, δημοσίᾳ μὲν παρώτρυνε τὸν λαὸν εἰς τὰ καθεστῶτα· ἰδίᾳ δὲ συγκαλῶν εἰς οἰκίαν τινὰ τοὺς ἐξέχοντας ἐκάστου χωρίου, ἐνέπνεεν αὐτοῖς τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα, μέχρις οὗ περιελθὼν τὴν ἐπαρχίαν ἅπασαν, καὶ οὕτω διαθέσας τοὺς προκρίτους αὐτῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ Φεβρουαρίου προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Διερμηνέως τοῦ Πασᾶ εἰς τὴν τοῦ Σωτήρου Κουγιά οἰκίαν ὁ ῥηθεὶς Μητροπολίτης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη καὶ Παπαλέξη διαμένοντος καὶ τούτου τυχαίως ἐνταῦθα· ἀφοῦ δὲ ἦλθον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Διερμηνεύς. « Ἀναγκαῖον ἐκρίθη νὰ προσκληθῶσιν ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες τῆς Πελοποννήσου ἐνταῦθα, καὶ ἂν μὲν ἔλθωσιν, οὐδεμία ὑποψία εἰ δὲ μὴ, οὗτοι εἶναι τῶν κινήματων αὐτῶν οἱ αἴτιοι. » Πρὸς ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀρχιερεὺς, « Οἱ Ἀρχιερεῖς πρέπει νὰ μένωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, ὅπως καθοδηγῶσι τὸν λαὸν εἰς τὴν πειθαρχίαν· ἄλλως, δυνα-

(α) Μπουλούμπασην.

τὸν εἶναι εἰσηγήσεις κακαὶ κούφων τινῶν νὰ παραπεί-
σωσι τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν. » Θυμωθεὶς τότε διὰ
τὸν λόγον τοῦτον ὁ Διερμηνεὺς εἶπε. « Θὰ σε πειράξω,
Πανιερώτατε, διότι προσπαθεῖς νὰ ἐμποδίσῃς τὴν ἀπό-
φασιν τῆς Πόρτας. » Ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπομένως ἀπε-
κρίθη πρὸς ταῦτα, « Κάμετε, ὅ,τι θέλετε· γράψετε
εἰς αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν ». Ὅθεν μετὰ ταῦτα προσεκά-
λουν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτας ἀπὸ τὰς διαφό-
ρους ἐπαρχίας· οἱ δὲ πάραυτα ὑπήκουον καὶ προ-
σῆρχοντο ἐκουσίως. Πρῶτος δὲ ἦλθεν ὁ Ἀναστάσιος
Μαυρομιχάλης ἐκ Μάνης, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μονεβα-
σίας Ἀρχιερεὺς Χρῦσανθος· εἷτα δὲ οἱ λοιποὶ, ὁ Ἀν-
δρούσης Ἰωσήφ, ὁ Πανάγος Κυριακὸς ἐκ Καλαμῶν, καὶ
ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκηκα τῆς Μεσ-
σηνίας, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς, ὁ Ἰωάννης Το-
μαρᾶς μετὰ τοῦ Ἀντωνάκη Καραπατᾶ ἐκ Τριφυλίας,
ὁ Ἐπίσκοπος Ὠλένης Φιλάρετος καὶ ὁ Ἰωάννης Βι-
λαέτης ἐκ Πύργου· ἐκ δὲ Πατρῶν ὁ Ἀνδρέας Καλα-
μογδάρτης καὶ ὁ Μῆτρος Ῥοδόπουλος· ἐκ δὲ Κορίνθου
ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος μετὰ τοῦ Σωτηράκη Νο-
ταρᾶ· ἐκ δὲ Ἀργολίδος ὁ Μητροπολίτης Ναυπλίου
Γρηγόριος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Πεῤῥούκα, καὶ ἐκ Πραστοῦ
τῆς Κυνουρίας ὁ Γιαννούλης Καραμάνος· ἐκ Σπάρτης
δὲ ὁ Κοπανίτζας καὶ ὁ Μελέτιος, καὶ ἐκ Καρυταίνης
ὁ Δημητζάνης Φιλόθεος. Μετὰ τούτων δὲ προσε-
κλήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες, ὡς
ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Ἀνδρέας Ζαίμης, ὁ Σωτῆρος

Χαραλάμπης, ὁ Σωτῆρος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Κρεβάτας καὶ λοιποὶ· ἀλλὰ φοβηθέντες νὰ προσέλθωσιν ἀπήντησαν, ὅτι ἐμέλλον νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ δὲ συνελθόντες εἰς Τρίπολιν Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες πέμπουσιν ὁμοφώνως Καλόγηρόν τινα ἐκ τῶν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κατὰ τύχην ἐκεῖ εὑρεθέντα πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτόν, » διατί, ἐνῷ εἶχον συμφωνήσει ἅπαντες, νὰ ἐπαναστατήσωσι κατὰ τὸν Ἰούλιον, αὐτοὶ ἔδραξαν τὰ ὄπλα τότε, ὅτε οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας;» Πορευθέντος λοιπὸν τοῦ Καλογήρου καὶ εἰπόντος ταῦτα, ἐκεῖνος γράφει πρὸς τὸν Χριστιανουπόλεως εἰς ἀπάντησιν τὰ ἐξῆς. «Γνωρίζεις ὁποῖα ἀπόφασις ἐγείνε παρ' ἡμῶν, ὅτε συνήλθομεν εἰς Βοστίτσαν (Αἷγιον) καὶ μάλιστα τὸ ΙΑ'. "Ἀρθρον" Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς, οἱ ἄλλοι ἀποβλέψαντες πρὸς τὸν Χριστιανουπόλεως ἠρώτησαν αὐτόν, τί περιεῖχεν ἐκεῖνο τὸ "Ἀρθρον" ὁ δὲ ἀπεκρίθη, «Ἄν προσκληθῶμεν, νὰ μὴ προσέλθωμεν. » Ἀμα εἰπόντος αὐτοῦ τοῦτο, ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, ὁ Παπαλέξης καὶ ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης μὲ ὀργὴν λέγουσι πρὸς αὐτόν, «Διὰ τί δὲν ἐδίδετε εἰδήσιν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ μὴ ἔλθωσιν; καὶ ἡ Πανιερότης σας διὰ τί ἦλθετε; ὅσοι δὲ ἐξ ἡμῶν εἴμεθα ἐνταῦθα, εἶχομεν μέσον τοῦ νὰ ἐξέλθωμεν, ἐὰν εἰδοποιούμεθα. »

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ εὑρεθέντες κατὰ τύχην ὁ Νικόλαος Ταμπακόπουλος μετὰ τοῦ Τούρκου Σεῖδῃ

εἰς Καλάβρυτα ἀνεχώρουν εἰς Βυτίνην τῆς Γόρτυνος μεθ' ἱκανῶν σωματοφυλάκων· καθ' ὁδὸν ὅμως συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Χονδρογιανναίων ἐξεληθόντων πρὸς σύλληψιν αὐτῶν καὶ ἀντικρούσαντες αὐτοὺς μὲ γενναϊότητα, ἀφῆχθησαν μαχόμενοι μέχρι πύργου τινὸς ἐν Φενεῳ̃, ἐν ᾧ ἐγκλεισθέντες ἀνήγγειλαν τὸν κίνδυνον εἰς Βυτίνην, πατρίδα τοῦ Ταμπακοπούλου, καὶ ἐλθούσης ἐκεῖθεν ἐπικουρίας διέφυγον τὸν κίνδυνον καὶ ἐπορεύθησαν ἀσφαλῶς. Τῇ δὲ ὑπεραίᾳ ὁ Τούρκος Σεϊδῆς εἰσελθὼν εἰς Τρίπολιν διηγῆθη πρὸς τὸν Καϊμακάμη καὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους τὸν συμβάντα εἰς αὐτοὺς κίνδυνον ἐν τῇ ὁδῷ. Συλλαβόντες ἀκολούθως οἱ Καλαβρυτινοὶ τὸν Βοϊβῶδαν (α) καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ἐφυλάκισαν αὐτοὺς ἀρξάμενοι τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὁ δὲ Καϊμακάμης συγκαλέσας τοὺς τε Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας εἰς τὸ Σεράγιον, παρόντων πάντων τῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων εἶπε πρὸς αὐτοὺς. « Τί πράγματα εἶναι αὐτὰ ὁποῦ κάμνετε; Δὲν στοχάζεσθε, ὅτι ἐδῶ εἶναι Βασιλεὺς, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι βασίλειον ἀπέραντον καὶ δυνατὴ νὰ στείλῃ διακοσίας χιλιάδας στράτευμα, καὶ νὰ χαλάσῃ τὸν τόπον καὶ νὰ πάρῃ τὸν κόσμον σ' τὸν λαιμόν σας; » Πάντες δὲ τότε ὁμοφώνως ἀπεκρίθησαν. « Ἡμεῖς, ἀφέντη μου, δὲν ἔχομεν γινῶσιν τῶν τοιούτων ἄλλως, δὲν ἡρχόμεθα ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπράττομεν ὅ,τι καὶ οἱ Καλαβρυτινοί. Αὐτοὶ ὅμως θέλουσι πάθει

(α) Ἐπαρχον.

ἄξια τῶν πράξεων των ἀφοῦ τρέξωμεν κατ' αὐτῶν
 Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι. » Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα εἶπον,
 ἀλλ' ὁ Καϊμακάμης λέγει αὐθις πρὸς αὐτοὺς. « Πη-
 γαίνετε καὶ τὰ ὑστερινά σας νὰ ῥῆναι καλά. » Καὶ ταῦτα
 εἰπὼν διέταξε νὰ ἐξέλθωσι καὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ τοῦ
 Διερμηνέως δωμάτιον τὸ ἐντὸς τοῦ Σεραγίου. Ἀπο-
 λειφθεὶς δὲ ῥῶν μόνον μετὰ τοῦ Διερμηνέως καὶ Σω-
 τήρου Κουγιᾶ συνδιελέγετο μετ' αὐτῶν σκεπτόμενος
 περὶ τῶν πραγμάτων· μετὰ δὲ συνδιάλεξιν τριῶν ὥρων
 ἐξήλθεν ὁ Διερμηνεὺς καὶ ὁ Σωτὴρ Κουγιᾶς καὶ πα-
 ρακύψαντες εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ῥῆσαν οἱ Ἀρχιερεῖς
 καὶ Προεστῶτες, εἶπον. « Καλὴ νύκτα σας » (ῥῆτο δὲ
 μεσονύκτιον). Τότε ὅλοι εἶπον πρὸς αὐτοὺς, « Ποῦ
 πηγαίνετε ; » « εἰς τὰς κατοικίας μας » ἀπεκρίθησαν.
 « Ἀλλὰ ἡμεῖς, τί θὰ κάμωμεν ; » ἐπανέλαβον. « Φαί-
 νεται, εἶπον, ὅτι εἴσθε περιωρισμένοι. » Τούτων λε-
 χθέντων, οἱ μὲν δύο εἰρημένοι ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ
 ἐν τῷ δωματίῳ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, οὐδενὸς κοιμη-
 θέντος ἐκ τοῦ φόβου, ἀλλ' ἴσταντο διαλεγόμενοι πρὸς
 ἀλλήλους μέχρι πρωίας, ὅτε ὠδηγήθησαν εἰς ἕτερον
 δωμάτιον, ὅπου διημέρευσαν καὶ ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν.

Τότε δὲ μεσουσῆς τῆς ἡμέρας ἠρώτησεν ὁ Θεόδωρος
 Δελιγιάννης τὸν Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον Ἱεροδιάκονον
 τοῦ Τριπόλεως Δανιὴλ, λέγων, « Τί ἔκαμες τὰ γράμ-
 ματα, τὰ ὅποια σοῦ ἔχω δοσμένα ; » « Τὰ ἔχω, ἀπε-
 κρίθη, εἰς τὴν Μητρόπολιν χτισμένα μέσα εἰς ἓνα τοῖ-
 χον. » (ῥῆσαν δὲ αὐτὰ ἐγγραφα τῆς ἐταιρίας). « Πή-

γαινε, ἐπκνέλαβε, νὰ καύσης αὐτὰ, ἂν δυνήθῃς ἐκεῖ-
εἰδὲ μὴ, φέρε αὐτὰ ἐδῶ, διὰ νὰ τὰ καύσω ἐγὼ.» Πο-
ρευθεῖς λοιπὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν εὖρον ἐκεῖ τὸν ἐπί-
σκοπον Δημητρίανης νοσοῦντα καὶ φυλαττόμενον ὑπό
τινος στρατιώτου (Καβάζη)· λαβὼν δὲ τὰς ἐπιστολάς
δὲν ἠδυνήθη νὰ καύσῃ αὐτάς, βλέπόντων ἐκείνων, ἀλλὰ
μόνον ἀνοίξας τὸ κιβώτιον τοῦ Ἀρχιερέως κατὰ πα-
ραγγελίαν αὐτοῦ ἔλαβε τρεῖς χιλιάδας γροσίων, τὰ
ὅποια ἐμπεριείχοντο καὶ ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὸ δωμάτιον
τῆς φυλακῆς. Ἐνεχείρισε δὲ τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὸν
Θεόδωρον Δελιγιάνην, ὅστις, μεσημβρίας οὔσης, καὶ
πάντων τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ κοιμωμένων, μετέβη εἰς
τὸ καφεὶ ὀτζάκι (δωμάτιον ἐν ᾧ ἔψηνον τὸν καφέν)
καὶ ἀνοίξας αὐτάς ἤναψεν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπάρ-
χον κηρίον τοῦ ὅρκου (α) καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἔκαυσεν.

Τὴν ὁσμὴν τῶν καέντων αἰσθανθεὶς ὁ Χριστιανου-
πόλεως εἶπε, «Πανὶ μυρίζει», πρὸς δὲ ὁ Θ. Δελιγιάν-
νης λέγει, «Δὲν κοιμᾶσαι· ἴσως ἔκαυσε κανεῖς κανένα
γράμμα.» Πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης
μετέφερον αὐτοὺς πάλιν εἰς ἕτερον δωμάτιον, παρὰ τὴν
θύραν τοῦ ὁποίου παρέκειντο δύο ἄλλα μικρότερα, ἐν
οἷς διέμενον οἱ φύλακες.

Τὴν ἐπιούσαν συναθροίσαντες οἱ Τοῦρκοι τοὺς τῶν
Αρχιερέων καὶ Προϋχόντων σωματοφύλακας ἐφώπλι-

(α) Τὸ κηρίον, τὸ ὁποῖον ἤναπτον, ὅτε ὠρκίζοντο τὰ μέλη τῆς ἐται-
ρείας, καὶ τὸ ὁποῖον διετήρουν ἐντὸς τῶν ἐπιστολῶν.

σαν αὐτοὺς, ἐξ ὧν τινὲς ἀνθίσταντο ἐπὶ πολὺ μὴ παραδίδοντες τὰ ὅπλα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀντίστασις τῶν τοῦ Ἀναστασίου Μαυρομιχάλη καὶ Θεοδώρου Δελιγιάννη σωματοφυλάκων, Ἀλεξίου καὶ Ἀποστόλου, οἵτινες προσκαλούμενοι νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, ἔλεγον, ὅτι προὔτιμων μᾶλλον ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ παραδώσωσιν αὐτὰ, ἄχρις ὅτου, ὑποσχεθέντων τῶν ἀρχαίων αὐτῶν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξέλευσίν των θέλουσι τοῖς δώσει χρυσᾶ, ὑπήκουσαν καὶ τὰ παρέδωκαν. Μεταμεληθέντες ὁμως ὕστερον ἐπληττον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν λέγοντες. «ἔπρεπε νὰ τραβήξωμεν τὸ Σπαθὶ καὶ νὰ σκοτώσωμεν, ὅσους ἤμπορούσαμεν, καὶ ὕστερα ἅς ἐσκοτωνόμασθε.» «Τὸ αὐτὸ ἐκάμαμε καὶ ἡμεῖς, ἀντέκρουον οἱ λοιποὶ, ἂν δὲν ἐπάθαιναν τίποτε οἱ αὐθεντάδες μας.» Οὕτω λοιπὸν ἀφοπλίσαντες αὐτοὺς ἔρριψαν εἰς τὰ δεσμὰ δεκατρεῖς ἡμέρας πρὶν ἢ δεθῶσιν εἰς τὴν ἄλυσιν οἱ κύριοι αὐτῶν, καὶ διτήρπασαν εὐθὺς τὰς οἰκίας, τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἐν τῇ κατοικίᾳ ἐκάστου τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἐνυπάρχοντα πράγματα.

Δύω δὲ ἡμέρας ὕστερον ἐλθὼν ὁ Βεκιλιχάρτσης (φροντιστῆς) τοῦ Σεραγίου εἰς τὸ δωμάτιον τῆς φυλακῆς προσκαλεῖ τὸν Ἱεροδιάκονον τοῦ ἐπιτοπίου Ἀρχιερέως Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον, ἵνα πορευθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ σφραγίσῃ τὴν ἀποθήκην τῶν γεννημάτων, τὰ ὅποια ὁ Ἀρχιερεὺς ὡς κανονικὰ δικαιώματα αὐτοῦ εἶχε συναθροίσει ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας του. Ἐλθὼν δ' ἐκεῖ ἐπέθηκε σφραγίδά ἐπὶ τῆς ὁπῆς τῆς θύρας, δι'

ἥς εἰσέρχεται ἡ κλεις, μὴ ἀνοίξας, μηδὲ ἰδὼν, τί ἐν τῇ ἀποθήκῃ περιείχετο, εἴτα ἀνεχώρησεν. Ἀπολειφθεὶς εἴτα μόνος ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἀποθήκην, διὰ τινος μικροῦ παραθύρου, τυχόντος ἀγαθῇ τύχῃ ἀνοικτοῦ, παιδίον τι, τὸ ὁποῖον ἐλξάν ἔσωθεν τὸν σύρτην τοῦ κλείθρου, ἤνοιξε τὴν θύραν, μὴ διαφθαρέντων ἔξωθεν μηδαμῶς τῶν σημείων τοῦ φροντιστοῦ. Τότε εἰσῆλθεν διὰ τῆς θύρας ὁ Ἱεροδιάκονος, καὶ ἐξήγαγεν ἐντὸς σάκκων περὶ τὰς δύο χιλιάδας ὀκάδων σίτου, τὰς ὁποίας ἔκρυψεν ὑπὸ τὰ ἄχυρα ἐν τῷ ἀχυρῶνι, ὡς καὶ ὀκτακοσίας ἀκάδας ἀραβοσίτου καὶ πεντακοσίας σμιγοῦ, τὰς ὁποίας ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας διένειμεν εἰς πολλοὺς λιμώττοντας χριστιανούς.

Ἀφοῦ δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανῆλθεν ὁ φροντιστὴς καὶ παρελάμβανε τὰ γεννήματα, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἰωσήφ νὰ ἀφήσῃ καὶ πρὸς τροφὴν τῶν κεκλεισμένων ἐν τῇ φυλακῇ μέρος σίτου· ἐκεῖνος δὲ πεισθεὶς παρεχώρησεν ἑξακοσίας ὀκάδας. Ἐρωτήσας ἔπειτα, ἂν ὑπῆρχεν ἄλλο τι καὶ εἰς τὸ ἕτερον κατώγειον, καὶ μαθὼν, ὅτι ἐνυπῆρχεν οἶνος, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ, μηδὲ νὰ ἰδῇ τί περιείχετο, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σεράγιον, ὃ δὲ Ἱεροδιάκονος εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἔχοντες τὰς ἐλπίδας τῆς διατροφῆς αὐτῶν ἐπὶ μόνου τοῦ σίτου ἐκείνου ἐνόμιζον, ὅτι ἀφηρέθη παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἰδόντες τὸν Ἰωσήφ ἠρώτησαν αὐτὸν ἐν λύπῃ καὶ κατηφείᾳ λέγοντες· «ἐπῆραν τὸ σιτάρι;» ὃ δὲ ἀπεκρίθη, «τὸ ἐπῆραν, ἀλλὰ

ἔκρυψα ἕως δύο χιλιάδας ὀκάδας καὶ κατὰ παράκλησίν μου, ἀφῆκεν ὁ φροντιστῆς καὶ ἐξακοσίας.» Τότε ὅλοι ἐκ συμφώνου λέγουσι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐμψυχωθέντες ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ. «ὦ! τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχῃς, ἀφοῦ κατόρθωσες τοῦτο.» Κατὰ παραγγελίαν δὲ αὐτῶν ὑπῆγε μετὰ ταῦτα ὁ ἱεροδιάκονος πρὸς τὸν Διερχομένον, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ νὰ δώσωσι τὸν ῥηθέντα σῖτον εἰς ἄρτοποιόν τινα πρὸς κατασκευὴν ἄρτου. Ἐκεῖνος δὲ τῷ ἔδωκεν μικρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀναγνώστην Ζέγγελιν ἄρτοποιὸν τοῦ Σεραγίου διαμένοντα ἐν αὐτῷ, δι' οὗ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ παραλάβῃ τὸν σῖτον, καὶ δίδῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἄρτον λαβῶν τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς ἡμιόνους τοῦ Σεραγίου, παραχωρηθέντας εἰς αὐτὸν, ἐπορεύθη, φρουρούμενος ὑπὸ τινος στρατιώτου ἐνόπλου, εἰς τὸ κατώγειον, ὅπου ἦτον ὁ σῖτος, καὶ μετέφερεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων εἰς τοῦ εἰρημένου ἄρτοποιοῦ τὴν κατοικίαν, ὡς καὶ ξύλα πολλὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἐν τῇ Μητροπόλει εὐρισκόμενα.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ στιγμῇ Τοῦρκοι Καρυτηνοὶ καὶ Φαναριῖται ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν ὁρμηθέντες, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐκεῖσε πρὸς αὐτοὺς σταλείσης ἐκ Τριπόλεως βοηθείας ἠλευθερώθησαν, εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πόλιν. Ὅτε δὲ ὁ Ἱεροδιάκονος ἐφόρτωνεν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων τὰ ξύλα καὶ ἐξέτεινε, ἐπὶ τοῦ φορτίου καὶ τάπητά τινα τοῦ Ἀρχιερέως, ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν,

Τουρκός τις ἐκ Καρυταίνης γενειῶν εἶπε πρὸς αὐτόν, « Ποῦ πᾶς, σκυλί, τὴν ἀντρομίδα; τὴν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ σκεπαθῶ. » καὶ συνάμα ὥρμησε νὰ λάβῃ αὐτόν ἐκ τῶν γενειῶν· ἀλλ' ὁ πρὸς φύλαξιν στρατιώτης πλήξας μὲ τὸ ὀπισθεν τοῦ ὀπλοῦ κατέβαλεν αὐτὸν ὑπτιον. Ἄλλ' οὗτος τῷ λέγει, « Τί μὲ σκοτόνεις, ἀδερφέ; αὐτοὶ μᾶς ἐσκότοναν εἰς τὴν Καρύταιναν (α.) » ὁ δὲ στρα-

(α). Ἄμειβετο γινώσκων, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Ὀλυμπίας (Φαναρίου) ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν πατρίδα των μετὰ τῶν Οἰκογενειῶν των μετέβαινον εἰς Τρίπολιν, συνέρρουσαν πανταχόθεν στρατεύματα Ἑλληνικά, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν. Καὶ τῶν μὲν Γορτυνίων ἀρχηγὸς ἦτον ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, οἵτινες εἶχον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν πολλοὺς ἀξιωματικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Γεώργιον καὶ Δημήτριον Κολλιοπούλους ἔ. Πλαπούτας· τῶν δὲ Ὀλυμπίων ὁ Τζανέτος Χριστόπουλος, διορισθεὶς παρὰ τοῦ τότε ἰσχύοντος Κανέλλου Δελιγιάννη, ὅστις καὶ ἐχορήγησε πρὸς αὐτὸν συγχρόνως πολεμοφόδια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα· τῶν δὲ Μεσσηνίων ὁ Δημήτριος Παπατζιωνῆς καὶ ὁ Παναγιώτης Κεφάλας· τῶν δὲ Μεγαλοπολιτῶν ὁ Παπαφλίσσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς· τῶν δὲ Λακωνίων (Μανιατῶν) ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Μπουκουβάλας καὶ ὁ Βοειδῆς, ὅστις καὶ ἐπληρώθη μαχόμενος· τοὺτους δὲ τοὺς δύο τελευταίους παρηκολούθει καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καὶ ἄλλοι προσέτι ἀξιωματικοὶ ὑποδείστεροι ἦσαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἀνωτέρω, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα διὰ τὸ σύντομον παραλείπομεν, ὡς ἀναγκάζομεθα νὰ πράξωμεν καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας σημειώσεις. Ἀπαντες λοιπὸν οἱ συναχθέντες Ἕλληνες συνεποσύντο ἕως ἐξακισχιλίου περίπου. Οἱ δὲ Φαναῖται Ὀθωμανοὶ ἦσαν ὑπὲρ τοὺς διςχιλίους, ἐξαιρουμένων τῶν γυναικῶν παίδων καὶ γερόντων. Ἀφοῦ δὲ μετὰ μεγίστης δυσκολίας καὶ πολλῆς φθορᾶς ἠδυνήθησαν νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν τῆς Καρυταίνης, μαχόμενοι πεισματωδῶς εἰσῆλθον εἰς τὸ καταρειπωμένον φρούριον τῆς ἀκροπόλεως· ἐνθα

τιώτης τὸν ἡρώτησεν, ἡ Ἦτον καὶ αὐτὸς ἐκεῖ; ὁ « ὄχι » ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἄλλοι ὅμοιοι μὲ αὐτόν. » Τότε ὁ στρατιώτης ἐν ὀργῇ λέγει· « πῆγαινε μ' ἐκείνους νᾶ

πολιορκούμενοι στενῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ ὑπομένοντες πλέον τὴν πείναν καὶ ὄψιν καὶ τῆς πολλῆς κακουχίας, ἠναγκάσθησαν νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ παραδόσεως μὲ τὸν Κανέλλον Δελιγιάννην καὶ Δημήτριον Παπατζιωνῆν, ὡς παρέχοντες πρὸς αὐτοὺς περισσοτέρην πίστιν διὰ τὴν τότε οἰκογενειακῆν των βαρύτητα. Ἀλλὰ τὴν 30 Μαΐου φθά-
νουσιν ἐκ Τριπόλεως δισχιλίοι περίπου πεζοὶ καὶ ἵππεις χίλιοι πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, τὰς πυρὰς τῶν ὁποίων μακρῶς ἰδόντες οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνόμιζον, ὅτι ἔρχετο ὁ προσδοκώμενος Κυριακούλης Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν Λακωνῶν (Μανιατῶν) καὶ Σπαρτιατῶν (Μισθριωτῶν), εἶτα βεβαιωθέντες, ὅτι ἦσαν Ὀθωμανοί, ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὅποια ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πεμφθεὶς ἵνα ἴδῃ, τίνας ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι, ἔκαμε, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀπειροπόλεμοι ἐτι ὄντες. Ἀλλὰ μόλις οἱ Δελιγιάνναι παραλαβόντες τότε περὶ τοὺς πεντακοσίους ἀνδρας ἔδραμον, ἵνα σώσωσι τὸν Δημήτριον Παπατζιωνῆν καὶ Παπαφλέσσαν, οἵτινες ἐντὸς τῆς πόλεως κεκλεισμένοι μεθ' ἑκατὸν ὡς ἔγγιστα στρατιωτῶν ἐπολέμουν τοὺς ἐξεληθόντας τοῦ φρουρίου Ὀθωμανοὺς ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐκ Τριπόλεως πρὸς ἐκείνους βοήθεια. Καθ' ἣν ὁμως στιγμὴν οἱ Δελιγιάνναι, Παπατζιωνῆς καὶ Παπαφλέσσας ἐξήρχοντο τῆς πόλεως ἔφθασαν καὶ οἱ πολέμιοι τῶν ὁποίων ἐν ἀπόσπασμα εἶχε καταλάβει τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Παλιουριά, πρὸς τὰ ὀπίσθια αὐτῶν καὶ ἡ θέσις των κατέστη τὰ μέγιστα κινδυνώδης· διότι πανταχόθεν περιστοιχιζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην σωτηρίας ἐλπίδα, παρὰ ἐὰν διέσχιζον τὰς ἐχθρικὰς τάξεις καὶ μαχόμενοι διέφρουγον. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται διὰ τὴν περὶ τὸ μάχεσθαι ἀπειρίαν των βληθέντες εἰς ἀταξίαν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καταλιπόντες τοὺς τέσσαρας ἀρχηγούς των μόνους, πλὴν τινῶν πιστῶν ὑπηρετῶν ἐνόπλων, οἵτινες τοὺς ἠκολούθουν. Μαχόμενοι δὲ καὶ εἰς τὰ πρόσω βαδίζοντες ἐφθασαν εἰς τὴν Βρύσιν τοῦ Χαρασζάρη, ὅπου ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸ σκό-

πολεμῆσης, αὐτὸν τὸν ἔχω ἐγὼ τώρα. » Τούτων γε-
νομένων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Σεράγιον καὶ μετ' αὐτὸν ἄρτον
τὸν ἐκ τοῦ σίτου ἐκείνου ἐτρέφοντο ἅπαντες ἐπὶ μῆνας
τρεις καὶ ἡμισυν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἠγόραζον αὐτὸν πρὸς
εἴκοσιν καὶ πέντε γρόσια τὴν ὁκᾶν, καὶ μετ' ὀλίγον
πρὸς πεντήκοντα γρόσια, ὥστε ἕκαστος ἔτρωγε τεσσα-
ράκοντα μόνον δράμια ἐκάστην ἡμέραν. Ἐνα δὲ καὶ ἡμισυν
μῆνα πρὸ τῆς ἀποφυλακίσεως αὐτῶν ἔτρωγον καὶ χρι-
θὴν μετ' ὀρόβου ἐζυμωμένην, ἣ ὀροβον ἀπλοῦν ἐβρασμέ-
νον. Ἐπειδὴ δὲ, ὅτε ὁ Ἱεροδιάκονος Ἰωσήφ ὑπέκρυψε
τὸν σῖτον, ἠδυνήθη νὰ μεταφέρῃ καὶ ὅλα τὰ ἐν τῇ μη-
τροπόλει τρόφιμα τοῦ Ἀρχιερέως, ἔλαιον, βούτυρον,
τυρόν καὶ ἄλλα διάφορα εἰς τὴν τοῦ Σωτήρου Κουγιά
οἰκίαν, κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ, ὁ Κουγιάς ἔχων τὴν
ἄδειαν τῶν Τούρκων, ἐχορήγει πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυ-
λακῇ δις τῆς ἐβδομάδος ἐν σεφερτάσι (α) καὶ μίαν
στάμνον πλήρη ποτὲ μὲν χυλοπήττας, ποτὲ δὲ ὀριζίου

τος τῆς ἐπελθούσης νυκτός, ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν, ἀφοῦ ἀπώλεσαν
κατὰ τὴν φυγὴν αὐτὴν τοὺς ἵππους καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευήν. Οἱ δὲ
ἐχθροὶ συσσωματωθέντες ἀπῆλθον ἅπαντες μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν
εἰς Τρίπολιν. Τοσοῦτος δὲ τρόμος κατέλαβε τότε τοὺς στρατιώτας διὰ
τε τὴν αὐξησην τῶν πολεμίων μετ' αὐτὸν ἐκ Τριπόλεως ἐλθοῦσαν βοήθειαν
καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν των, ὥστε ἀφοῦ διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κακεῖθεν μό-
λις ὀλίγοι ἠδυνήθησαν ὕστερον νὰ συνέλθωσιν εἰς Ἀλωνίσταιναν καὶ
εἰς ἄλλα μέρη. Σ. Σ.

(α) Ἀγγεῖον τι ἐκ χαλκοῦ διηρημένον εἰς πολλὰ δοχεῖα κλιμακῶδῶς
κεῖμενα, ἐν οἷς τίθενται διάφορα φαγητά. Σ. Σ.

θεβρασμένου, καὶ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐντὸς μικρᾶς φιάλης ἡμίσειαν ὀκᾶν ἐλαίου χρησίμου μόνον εἰς φῶς. Ἦναγκάζοντο δὲ πολλάκις, ἀφοῦ ἔπαυσεν ὁ Κουγιᾶς νὰ στέλλῃ ἐλαιον, νὰ ἀγοράζωσιν αὐτὸ πρὸς διακόσια γρόσια τὴν ὀκᾶν· διότι μὴ ὑπάρχοντος φωτὸς ἀνάγκη ἦτον νὰ εἰσέλθωσι καὶ κοιμηθῶσιν πρὸς φύλαξιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ δωματίου των δύο φύλακες, οἵτινες ἤθελον αὐξήσῃ τὴν μεγίστην αὐτῶν στενοχωρίαν· διότι καὶ μόνοι ὄντες, διέμενον ἐν στενοτάτῳ, ἀναλόγως τοῦ πλήθους αὐτῶν, τόπῳ, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἰδεῖ.

Τότε καὶ ὁ Μουσταφάγας Νησιώτης ἐλθὼν ἐκ Καρυταίνης μετὰ τῶν εἰρημένων Καρυτηνῶν καὶ Φαναριτῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην εἶπε· « Δὲν ἤλπιζα ἀπὸ σᾶς νὰ γείνουν τέτοια πράγματα. » « Ἀπὸ ἡμᾶς, ἀπεκρίθη ὁ Δεληγιάννης, οὔτε ἔγειναι οὔτε γίνονται τέτοια πράγματα, Ἀγά μου. » « Πῶς δὲν γίνονται, εἶπεν, ἀφοῦ ὁ ἀδερφός σου ὁ Κανέλλος ἦλθε, ὅταν ἡμασθε κλεισμένοι εἰς τὴν Καρύταιναν καὶ μᾶς ἐπιστόλιζε καββάλα ἀπὸ τὴν ψαριὰ φοράδα; (α) δὲν τὸν γνωρίζω ἐγώ; » « Δὲν ἤξεύρω Ἀγά μου, ἂν ἐτρελλάθηκα, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης, ἐγὼ ὅμως δὲν γνωρίζω τίποτε ἀπὸ αὐτά. »

(α) Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εἶχεν ἵππον τοιαύτην, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε Βελοῦδον. Σ. Σ.

Κατὰ δὲ τὴν Μεγάλην Τετράδην ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τούρκων εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀλωνίσταιναν, (6) ὅπου ἦσαν συσσωματωμένοι ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης· ἀλλ' οὗτοι, οὔσης ἀπείρου καὶ μικρᾶς τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἀπολιπόντες τὴν κωμόπολιν ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπεράνω αὐτῆς κείμενον καὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον Διάσελον· προὔχώρησαν δὲ οἱ Τούρκοι μέχρι τῆς κώμης ὅπου ἐφόνευσαν Τριπολίτην τινὰ Δημήτριον Σταμέλον καλούμενον, μετακομίσαντες εἰς Τρίπολιν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἰδὼν ὁ εὐνους αὐτοῦ Δεσφτέρ Κεχαγιᾶς εἰς ἄκρον ἐλυπήθη. Ἐμαθον δὲ τοῦτο οἱ ἐν τῇ φυλακῇ, μετενεχθείσης εἰς Τρίπολιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Σταμέλου καὶ ὀφθείσης παρ' αὐτῶν.

(α) Τὸ σχέδιον τῶν ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἀλωνίσταιναν ἐξελθόντων Ὀθωμανῶν ἦτο νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Λαλαίων, καὶ ἀφοῦ ἤθελον καταστρέφει πρότερον τὰς καθ' ὁδὸν μέχρι Λάλα Κωμοπόλεις τῆς Γόρτυνος Ἀλωνίσταιναν, Βυτίαν, Μαγούλιαν, Λαγκάδια καὶ λοιπὰς, νὰ ἐφοδιάσῃσι τὴν Τρίπολιν μετὰ τροφᾶς, καὶ εἴτα νὰ ὑποτάξωσιν ἐκ συμφώνου ἀμφοτέρω τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἤναγκασαν εἰς μὲν τὴν Πάπαιναν καὶ Πιάναν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην μεθ' ἑκατὸν πεντήκοντα σχεδὸν στρατιωτῶν, εἰς δὲ τὴν Ἀλωνίσταιναν τὸν Κανέλλον Δελιγιάννην μετὰ ὀκτακοσίων περίπου καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ Δημήτριον Παπατζώνην νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, ἀπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνιστίνης, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τὸ ὁποῖον συνέλαβον σχέδιον ἐπιστρέψαντες εἰς Τρίπολιν. Μέγα δὲ συνετέλεσεν ὁ Νικόλαος Ταμπακόπουλος εἰς τὸ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ διὰ τοῦ Διατέλου διάβασις αὐτῶν. Σ. Σ.

Τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ Πάσχα αἰφνης ἐπιπεσόντες εἰς Κερασσιαῖς (6), τῶν ἀνθρώπων ἀσχολουμένων, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, περὶ τὰς διασκεδάσεις, καὶ ὄντων ἀπροφυλάκτων, ἐκυρίευσαν δύω σημαίας καὶ ἐφόνευσαν τριάκοντα τρεῖς στρατιώτας Ἑλλήνας, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἔφερον εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν σημαιῶν. Τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲ στρατοπέδου αὐτοῦ ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Ἀντώνιος Νικολόπουλος, ὅς τις ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ ἡρωικῶς, ὡς ἐπληροφόρησαν τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ οἱ αἰχμαλωτισθέντες Θεοφίλης Γουλές ἐκ Λογκανίκου, Παῦλος Δημητρόπουλος ἀπὸ Βασσαρά τῆς Σπάρτης, καὶ ὁ ἐκ Τριπόλεως Ἰερεὺς Παναγιώτης Σακελλαρίου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἠλία. Φυλακίσαντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ ἐξέθεσαν ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Σεραγίου, ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς, τὰς κεφαλὰς μετὰ τῶν σημαιῶν

(α) Οἱ Ἀρχιερεῖς Ἐλους καὶ Βρεσθίνης (Σελασίας) ὁ Νικόλαος Δελιγιάννης καὶ Δημήτριος Καραμάνος μετὰ τοῦ Παναγιωτάκη Γιατράκου, Κωνσταντίνου Ζαφειροπόλου καὶ Α. Κονδάκη (τῶν τεσσάρων πρώτων ἐκλεγχθέντων ἀρχηγῶν παρὰ τῶν δευτέρων), ἔχοντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των τοὺς Μισθριώτας, Ἀγιοπετρίτας καὶ μέρος Τριπολιτῶν ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐν Βερβένοις, (τὰ ὅποια ἀπέχουσι δύω ὥρας τῶν Κερασσιῶν), ὅτε ἐπέπεσον οἱ ἐχθροὶ εἰς Κερασσιαῖς. Ἀλλὰ διὰ τὸ αἰφνίδιον καὶ τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁραμόντες οἱ ἐχθροὶ ἐπολέμησαν καὶ ἐπέστρεψαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσθάσωσι καὶ δώσωσιν εἰς τοὺς προσβληθέντας βοήθειαν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλοκὴν ἔφθασαν ὁ Ἀντώνιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλη μετὰ τινος βοθρείας, ἀλλ' ἡ ἀφίξις καὶ τούτων ἦτο πλέον ἀνωφελής. Σ. Σ.

κατὰ σειράν καὶ διέταξαν τὸν διερμηνέα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῶν· οὗτος δὲ ἰδὼν τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἡσύχως εἰπὼν « ἀνὰ σινὶ σικτήμ » ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὸ ἐπὶ τῶν σημαιῶν « Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. »

Τὴν πέμπτην δὲ μετὰ τὸ Πάσχα ἐκστρατεύσαντες εἰς Λεβίδι (α) καὶ ἐν τῇ ἐκεῖ μάχῃ ἡττηθέντες, πολ-

(α) Μετὰ τὴν ἀπὸ τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνισταίνης ὑποχώρησιν τῶν Ὀθωμανῶν οἱ ἀρχηγοὶ συνήλθον εἰς Πάπαρι, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς στενωτέρας πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, δηλαδὴ πότε ἔθελον ἀρχίσαι αὐτὴν καὶ τίνα θέσιν ὤφειλεν ἕκαστος νὰ καταλάβῃ καὶ φυλάξῃ. Σκέψεως δὲ γενομένης ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης παραλαβὼν τὸν Ἥλιον Τζαλαφατῆνον μετὰ πεντήκοντα ὡς ἔγγιστα Μανιατῶν, μετέβη πάραυτα εἰς τὰς κωμοπόλεις τῆς Καρυταίνης (Γόρτυνος) καὶ ἐμψυχώσας τοὺς πολίτας συνήθροισε τοὺς διασκορπισθέντας καὶ ἀπέστειλε νὰ καταλάβωσι τὰς ὀχυρὰς θέσεις, τὴν Λαγκαδαν, καὶ τοῦ Τσιαλιτῆ τὸν Ἐλατον (εἰς μὲν τὴν πρώτην τὸν Σπύλιον Κουλᾶν ἐκ Καρυταίνης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸν Ἀθανάσιον Ἀντωνόπουλον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον ἐκ Δημητζίτης καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην), αὐτοὺς δὲ ἡτοίμαζέτο καὶ πάλιν νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν· ἀλλ' αἶφνης ἀσθενήσας βαρέως ἔμεινεν ἐντὸς τῶν Λαγκαδίων. Τούτου ἕνεκα θέσας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἥλια Τζαλαφατίνου ὅσους στρατιώτας εἶχε συναθροίσει, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀλωνίσταιναν, διατάξας νὰ διαμῆνῃ αὐτοῦ μέχρις οὗ ἔθελεν ἀναρρῶσαι καὶ μεταβῇ ἐκεῖσε καὶ αὐτός· ἔπειμψε δὲ σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Δημήτριον Πλαπούταν ὡς ὁδηγὸν αὐτοῦ· ὡς δὲ ἔφθασαν οὗτοι εἰς Βυτίαν, ἦλθεν εἰδήσεις, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπολιόρχησαν τοὺς ἐν Λεβιδίῳ ἐστρατοπεδευμένους Καλαβρυτηνοὺς, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Σωτῆρος Χαραλάμπης, ὁ Σωτῆρος Θεοχαρόπουλος, καὶ ὁ Π. Ἀρβᾶλης μετ' ὀλίγων Τριπολιτῶν, καὶ ὅτι βλέποντες τὴν πληθύν τοῦ ἔχθρου ἀπεσύρθησαν εἰς ὀχυρωτέρας θέσεις, ἐκτὸς τῶν κατωτέρων ἀξιοματικῶν, Ἀναγνώστου Στριφτόμπολα, Κουλοχέρι, Ἰωάννου Πετμεζᾶ καὶ Νικολάου Σουλιάτου, οἵτινες μέιναντες ὀπίσω μετὰ πεντή-

λοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπώλεσαν, μεθ' ὧν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν οὐρουρύντων τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐξεληθόντων εἰς μάχην. Ἕτεροι δὲ τρεῖς ἐκ τῶν αὐτῶν φυλάκων τετρωμένοι, καὶ κείμενοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὰ παρὰ τὴν θύραν τῆς φυλακῆς δωμάτια, ἐβόων στενάζοντες διὰ τὸ ἄλγος τῶν πληγῶν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανον. Ὁ θάνατος δὲ αὐτῶν μέγαν παρέσχε πρὸς τοὺς φυλακισμένους φόβον· διότι ὀργιζόμενοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἡττάν των ἐξέχεον τὴν ὀργὴν των ἐπ' αὐτῶν. Τὴν δὲ Παρασκευὴν ἐγύμναζον τοὺς στρατιώτας ἐν τῷ προαυλίῳ, καὶ ἔχοντες ἐν πυροβόλον πεδινὰν, ἔστρεφον αὐτὸ κατὰ διαφοροὺς στροφάς.

κοντα περίπου στρατιωτῶν ἐντὸς ἑπτὰ οἰκιῶν ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς, ὅτε καὶ οἱ ἀνωτέρω σύντροφοὶ των μὲ συχνοὺς ἀκροβολισμοὺς ἐμετρίαζον τὴν ἐπ' αὐτοὺς μεγάλην ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἥλιος Τζαλαφατῖνος ἔπεμψε παραχρῆμα τὸν Δημήτριον Πλαπούταν μεθ' ἑκατὸν στρατιωτῶν, οἵτινες ἔτυχον τότε παρόντες ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ συλλέξας ταχέως καὶ ἄλλους τετρακοσίους ἔσπευσεν μετὰ δύο ὥρας, ἵνα παρευρεθῇ εἰς τὸ παιδίον τῆς μάχης, ἀφοῦ προσέλαβε καὶ τὸν εὐρεθέντα καθ' ὁδὸν Γεώργ. Δημητρακόπουλον συνωδευόμενον ὑπὲρ ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν. Οὕτω δὲ φθάσας εἰς τὴν μάχην εὗρε τοὺς ἐχθροὺς ἀνάπτοντας πύρην παρὰ τὰς οἰκίας, ἵνα κατακαύσωσι τοὺς ἐντὸς αὐτῶν Ἕλληνας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἰδόντες τότε τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἔλθοῦσαν βοήθειαν, ἀνέλαβον μέγα θάρρος καὶ μαχόμενοι συνάμα ἅπαντες πεισματωδῶς καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑπισθοδρομήσωσι. Πρῶτος δὲ ὁ Ἥλιος Τζαλαφατῖνος πάλλων τὴν ἐν τῇ χειρὶ σπάθην καὶ μὲ βροντώδη φωνὴν προσκαλὼν τοὺς Ἕλληνας εἰς υπεράσπισιν τῶν κινδυνεύοντων ἀδελφῶν ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Σ. Σ.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ τοῦ Σαββάτου ἐλθὼν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Καβάμππας λέγει « Ἄς ἔρθουν οἱ διάκοι καὶ οἱ δοῦλοί σας αὐτοί, γὰρ νὰ τοὺς ρωτήσῃ ὁ ἀφέντης » (ἐννοῶν τὸν Καϊμακάμη). Ἦσαν δὲ οὗτοι, ὁ Ἱεροδιάκονος τοῦ Τριπόλεως Ἰωσήφ, ὁ τοῦ Μονεμβασίας Γρηγόριος καὶ ὁ τοῦ Ὠλένης Ἰωαννίκιος καὶ σωματοφύλαξ τις τοῦ Μαυρομιχάλη Γαλάνης καλούμενος, καὶ τις Κωνσταντῖνος ἀνεψιὸς τοῦ Παπαλέξη (α), οἵτινες ἀκολουθήσαντες τὸν Καβάμππας ἤρχοντο πρὸς τὸν Καϊμακάμη. Ἐρχομένων δὲ προηγείτο ὁ ῥηθεὶς Κωνσταντῖνος· ἀλλ' ἅμα ἐπλησίασαν, ἐκρατήθη ὀπισθεν, ἵνα παρουσιασθῇ τελευταῖος. Ἐν δὲ τῷ δωματίῳ τοῦ Καϊμακάμη ὄντι εὐρυτάτῳ, ἴσταντο πλῆθος Μπένδων καὶ Ἀγάδων, καὶ τὸ ἥμισυ μέρος τούτου ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν δορυφόρων αὐτῶν. Ἐν τῷ προαυλίῳ δὲ καὶ ταῖς ἐξώσταις τοσοῦτος ἦτον τῶν ἐνόπλων Τούρκων ὁ ἀριθμὸς, ὥστε διασχίζων τις μετὰ μεγίστης δυσκολίας τὸ πλῆθος ἠδύνατο μόλις νὰ διέλθῃ. Εἰσελθὼν λοιπὸν πρῶτος εἰς τὸ δωμάτιον ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος εἶδεν ἐκεῖ πλησίον ἀνθρώπον δεδεμένον, ὅστις ἰστάμενος πρὸ τοῦ Καϊμακάμη ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Κιαμίλπεη, ὥς μὴ γνωρίζοντος τοῦ Καϊμακάμη τὴν Ἑλληνικὴν, ταῦτα, « Αὐτὸς εἶνε μπρέ; » ὁ δὲ

(α) Οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς τὴν κάτω φυλακὴν μετὰ τῶν δέκα ὀκτώ σωματοφυλάκων.

στρέψας τὰ βλέμματά του καὶ ἰδὼν εἶπεν· « Δὲν εἶναι αὐτός, ἀφέντη μου, δὲν τὸν παίρνω ἔς τὸν λαίμῳ μου. » Φαίνεται δὲ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἦτον ψευδομάρτυς (ὡς ὕστερον οὗτος ἐδείχθη) παρακινήθεις νὰ μαρτυρήσῃ πρὸς τὸν Καϊμακάμην κατὰ τοῦ Παπαλέξη, ἵνα, εὐρεθείσης αἰτίας, θανατωθῇ. Εἰσῆλθον εἶτα καὶ οἱ λοιποὶ ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρεῖται περὶ τῶν ὁποίων ὁ ψευδομάρτυς εἶπεν ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ πρώτου. Τὸν δὲ Γαλάνην, τὸν τοῦ Μαυρομιχάλη σωματοφύλακα, ἐμφυχόνων ὁ Ἀχμέτ Μπέης ὁ Κορωναῖος εἶπε· « Μὴ φοβᾶσαι σὺ, δὲν εἶναι τίποτε γιὰ σένα. » καὶ τοῦτο, διότι ἐφοβεῖτο περὶ τῆς ἐν Κορώνῃ κεκλεισμένης οἰκογενείας αὐτοῦ ὅπου ἐγένετο ὑπὸ τῶν Λακωνῶν πολιορκία. Τότε ἠρώτησεν ὁ Κιαμίλμπεης ἂν ἦτο καὶ ἄλλος τις· εἰπόντων δὲ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι εἷς ἦτον ἀκόμη, διέταξε λοιπὸν νὰ ἐμβάσωσιν αὐτόν· (Εἶχε δὲ προκατηχηθῇ θεβαίως ὁ μάρτυς ἵνα δείξῃ τοῦτον τὸν τελευταῖον). Εἰσῆγαγον λοιπὸν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Παπαλέξη Κωνσταντῖνον, καὶ ὁ Κιαμίλμπεης ἠρώτησέ τὸν μάρτυρα, ἂν ἦτον αὐτός· ἐκεῖνος δὲ χωρὶς νὰ ρίψῃ ἐπὶ τοῦ προσαχθέντος οὐδὲ ἐν βλέμμα, ἵνα ἰδῇ, τίς ἦτο, ἀπεκρίθη « Αὐτός εἶναι, ἀφέντη μου, » καὶ ἅμα εἰπὼν τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λέγει, « Γιατί μ' ἔστελνες ἔς τὸ Λεβίδι ἔς τοὺς Ῥωμαίους, γιὰ νὰ εἰπῶ, πῶς ἔξῃ χιλιάδες Τοῦρκοι ἐτοιμάζονται νὰ πάγουν μὲ κανόνια, καὶ νὰ τοὺς ιδεάσω νὰ κάμουν ταμπούρια δυνατὰ καὶ νὰ δώσουν εἶδησιν

καὶ ὅς τ' ἄλλα ὀρδοῖα, γὰρ νὰ τοὺς στείλουν μιντάτι (βοήθειαν) καὶ νὰ μὴ χαλαστοῦνε ; » Τότε ἐκεῖνος εἰς ἀπάντησιν λέγει· « Δὲν σὲ γνωρίζω, ἢ Τοῦρκος εἶσαι ἢ Ῥωμιός· ἐγὼ πρώτη φορά σὲ βλέπω. » ὁ δὲ Κιαμίλμπεης « Μαρτύρα, τῷ λέγει, νὰ σοῦ δώσω καὶ πεντακόσια γρόσια, καὶ νὰ σὲ στείλω ὅς τοὺς Ῥωμαίους· ὁ Παπαλέξης δὲν ἔπρεπε νὰ ᾔηναι τέτοιος, νὰ τρώγῃ ψωμί ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ βοηθᾷ τοὺς Φράγκους, καὶ νὰ σταθῇ τόσον ἄπιστος. » Ὁ Κωνσταντῖνος τότε λέγει πρὸς αὐτόν· « Ἀφέντη μου, ὁ Παπαλέξης δὲν εἶναι τέτοιος, καὶ αὐτὸς λέγει ψεύματα. Ἐγὼ εἶμαι εἰς τὴν φυλακὴν, νὰ καὶ οἱ ἀνθρωποὶ σας ὅπου μᾶς φυλάγουν, ῥωτῆστέ τους, ἂν μ' ἄφησαν ποτὲ νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ποῦ ἤθελα νὰ βρῶ ἐγὼ αὐτὸν τὸν ἀνθρωπον νὰ τὸν στείλω ; Αὐτὸς ἢ θαλτὸς εἶναι ἢ ψεύτης. » Ἠρώτησεν ἔπειτα ὁ Καϊμακάμης ἂν ἦτον καὶ ἄλλος· ὁ δὲ Γαλάννης τοῦ Μαυρομιχάλη ἀπεκρίθη, ὅτι ἦτο καὶ εἰς ὑπηρέτης, ὅστις ἔδιδε τὸ φαγητὸν πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ἀπὸ τὸ Μουτουπάκη (μαγειρεῖον). « Φαίνεται εἶπε πρὸς τὸν μάρτυρα ὁ Κιαμίλμπεης, ὅτι μὲ τοῦτον ἐπαράγγελνε αὐτὸς ὁ ἀχρεῖος ὅς ἐσένα ; δὲν εἶναι ἀλήθεια μπρέ ; » « Ναὶ ἀφέντη μου, » ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἐρωτηθεὶς δὲ καὶ ὁ ὑπηρέτης ἠρνήθη· διὰ τοῦτο διέταξεν ἐν ὀργῇ νὰ καταβιάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλήν. Μετὰ δὲ τὴν κατάβασιν αὐτῶν ἐξῆλθε μετὰ τοῦ Καϊμακάμη ὁ Κιαμίλμπεης εἰς τὸ παράθυρον, καὶ βλέπων αὐτοὺς εἶπε

«Μαρτυρᾶτε, μπρὲ, νὰ γλυτῶστε τὴν ζωὴν σας.» Ἐκεῖνοι δὲ μὲ γενναιοψυχίαν ἀπεκρίθησαν. «Ἐμεῖς ψέματα δὲν λέγομεν, καὶ ὅ,τι θέλετε κάμετε.» Πα-
ραχρῆμα λοιπὸν διετάχθη ἡ ἀποκεφάλισις αὐτῶν,
ἥτις καὶ ἐξετελέσθη ἐνώπιον τοῦ τοσοῦτου πλήθους
τῶν Τούρκων, τῶν Ἱεροδιακόνων καὶ τοῦ Γαλάνη, ἱσα-
μένων ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ Καϊμακάμη, ὅπου τοὺς
ἐξέτασαν καὶ ἰδόντων, ὅτι τοῦ μὲν Κωνσταντίνου δι' ἐ-
νὸς μόνου κτυπήματος ἐκόπη ἡ κεφαλὴ, τοῦ δὲ ἑτέρου
διὰ τριῶν. Φρίκη δὲ μεγίστη καὶ φόβος συνάμα κατέ-
λαβεν αὐτοὺς εὐθὺς, καὶ ἴσταντο τρέμοντες καὶ προ-
σδοκῶντες τὴν διαταγὴν τοῦ Καϊμακάμη. Διέταξε δὲ
ὁ Κιαμίλμπεης Τοῦρκὸν τινα νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς
τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ ἀφοῦ δέκα σχεδὸν βήματα προῦχώ-
ρησαν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ὁ Κιαμίλμπεης ἐπανελάβε-
«Γύρισέ τους ὀπίσω.» Τότε ἀπελπισία κατέλαβεν αὐ-
τοὺς καὶ ἀπώλεσαν ἥρῃ τὸ ὅποῖον ἐπανερχόμενοι εἰς
τὴν φυλακὴν ἔλαβον θάρρος· ἡ ὄψις αὐτῶν ἠλλοιώθη,
αἱ τρίχες ὠρθοῦντο καὶ οἱ πόδες ἔσφαλλον. Νοήσας δὲ
ἐκεῖνος τὸν τηλικοῦτον φόβον αὐτῶν, λέγει πρὸς ἐμψύ-
χωσιν εἰς αὐτοὺς· «Μὴ φοβᾶσθε, δὲν θὰ σᾶς χαλά-
σουμε, ἀλλὰ σᾶς ἐγύρισα, γιὰ νὰ καταίβῃ τὸ ἀσκέρι
κάτω καὶ νὰ μὴ σᾶς βαρέσουν, γιὰτὶ εἶναι θυμωμένοι.»
Ἀφοῦ λοιπὸν κατῆλθον εἰς τὴν Αὐλὴν ἅπαν τὸ πλη-
θος τῶν ὠπλισμένων Τούρκων, ἐξῆλθον δὲ τῆς αἰθού-
σης καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὴν φυλακὴν οἱ Ἱεροδιάκονοι
καὶ ὑπηρετᾶι, φαίνεται ὁ Παπαλέξης εἰς τὸ παράθυρον

καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν Καδρῆν Τράσιταν περιπατοῦντα ἐν τῇ αὐλῇ λέγει· «Καντράγα, γιὰ τί ἐσκοτόσατε τὸ παιδί μου;» Ἐκεῖνος δὲ θέσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου καὶ ἀπειλῶν εἶπε· «Σκυλί, ἐσύ ἐπῆρες τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ λαιμό σου καὶ ὁ Σιεχνεντζίπης τοὺς Τούρκους.» Ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἀποσύρας τὸν Παπαλέξην, προσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸ παράθυρον καὶ εἶπε· «Καντράγα, δὲν ἀφίνεις νὰ μᾶς σκοτώσουν ἄλλοι ξενώτεροι, ἀλλὰ ἡ ἐνδοξότης σου θὰ μᾶς σκοτώσῃς;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «Πήγαινε μέσα σὺ, ἐσένα δὲν σ' ὀμιλεῖ κανεὶς.» Ἐριλοφρώνει δὲ αὐτὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς Λαγκαδινὸς, ἐλπίζων, ὅτι θὰ παραγγεῖλῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κανέλλον εἰς Λαγκαδία, νὰ ἀποστείλῃ εἰς Τρίπολιν, τοὺς ὁποίους συνέλαβεν ἐκεῖ συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ Καδρῆ Τούρκους τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐνόμιζεν ζῶντας.

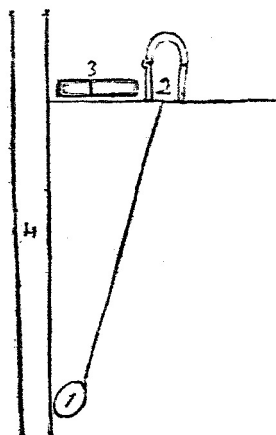
Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται εἰς τὴν φυλακὴν εὗρον τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην προσφέροντα πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ροῦμι καὶ λέγοντα πρὸς αὐτούς· «Μὴ φοβᾶσθε· ἂν ᾔῃαι ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς κόψουν, γλυκύτερος θάνατος ἀπὸ τοῦ σπαθιοῦ δὲν εἶναι ἄλλος.» Μετ' οὐ πολὺ δὲ εἶδον ἐκ τοῦ παραθύρου τέσσαρας ἐβραίους σύροντας ἐκ τῶν ποδῶν πρηγῇ καὶ ἄνευ κεφαλῶν τὰ πτώματα τῶν δύο φονευθέντων, καὶ διερχομένους μετ' αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς. Τούτους βλέπων ὁ Τατάραγας διέταξε νὰ μὴ διέλθωσιν ἐκεῖθεν διὰ νὰ μὴ προξενήσωσι φόβον εἰς τὰ χαρέμια τοῦ

Πασᾶ· ὅθεν ἀνέστυρον αὐτὰ πρὸς τὴν Ἀνωπύλην τοῦ Σεραγίου, καὶ ἐξχιμαγόντες ἐκ ταύτης τὰ ἐρρίψαν μακράν.

Τὸ ἐσπέρας τῆς ὀγδόης μετὰ τὸ Πάσχα ἡμέρας, ἦτοι τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ, εἰσελθόντες εἰς τὴν φυλακὴν οἱ ἄνω καὶ κάτω δεσμοφύλακες λέγουσι πρὸς τοὺς φυλακισμένους· «Κάλῃν» (σηκώθητε). Τότε πάραυτα ἀνέστησαν ἅπαντες καὶ μετὰ κλαυθμῶν συνεχώρουν ἀλλήλους. ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Ἀναπτάσιος Μαυρομιχάλης, κλαίων ἔλεγεν· «Ἐχει ὁ Θεὸς, ἔχει ὁ Θεός.» Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν εἰσῆλθε καὶ ὁ Διερμηνεὺς, ὁ Ἀρχιερεὺς Τριπόλεως Δανιήλ με ὀφθαλμοὺς δακρυβροοῦντας λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀρχοντα, διὰ τὴν ζωὴν σου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίσῃ, μεσίτευσον πρὸς τὸν αὐθέντην νὰ μᾶς θανατώσῃ τὸ πρωτὶ· διότι γνωρίζεις, ὡς χριστιανὸς, ὅτι ἡ θρησκεία μας ἀπαιτεῖ νὰ μεταλάβωμεν καὶ ἐξομολογηθῶμεν πρὸ τοῦ θανάτου ἡμῶν· ἀλλ' ἡμεῖς ταύτην τὴν νύκτα μέλλομεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ τελευταῖον τοῦτο θρησκευτικὸν καθήκον, ἔχοντες μεθ' ἡμῶν τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον.» Ἐκεῖνος δὲ λέγει πρὸς ταῦτα· «Βαλαῖ, μπιλαῖ, μὰ τὸ κεφάλι τοῦ Βασιλέως, δὲν θὰ σᾶς φογεύσουν, ἀλλὰ θὰ σᾶς καταϊβάσουν κάτω.» Ὅθεν ἀφοῦ τὸν μὲν Μαυρομιχάλην καὶ Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην ὠδήγησαν εἰς τὸ δωμάτιον τῶν Σαῦράριδων (Ἀργυραμοιβῶν), τὸν δὲ Μῆτρον Ροδόπουλον παρέλαβεν ὁ Μουσταφάμπεης, διότι ἔνεκα τοῦ φόβου ἠρνήθη τὴν πατρώαν ἡμῶν θρησκείαν, τὸν δὲ Κορίνθου Κύριλλον καὶ τὸν Σωτηράκην Νοταρᾶν ὁ

Κιαμίλμπεης, τοὺς λοιποὺς κατεβίβασαν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Σεραγίου, εἰς τὴν δεινοτάτην καὶ φρικτοτάτην εἰρκτὴν τῶν καταδίκων, τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου φέροντος τὸ Ὠμόφορον τοῦ Τριπόλεως καὶ τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον. Ἰδὼν δὲ ὁ Καβάζμπασης αὐτὸν τὸν Ἱεροδιάκονον ἔχοντα ἐπὶ τῆς χειρὸς μικρὸν τάπητα περιεπτυγμένον, ἐπάταξεν ἐπὶ τῆς χειρὸς διὰ τινος ῥοπάλου τοσοῦτον σφοδρῶς ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ συντριβῇ ἡ χεὶρ καὶ διὰ τοῦτο ἄφησεν τὸν τάπητα νὰ πέσῃ κατὰ γῆς καὶ κατέβῃ εἰς τὴν ῥηθεῖσαν εἰρκτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν.

Αὕτη δὲ ἡ εἰρκτὴ περιωρισμένη εἰς ἓν δωμάτιον ἔκειτο ὑπὸ τὸ Σεράγιον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀριστερόθεν τοῦ εἰσερχομένου διὰ τῆς τοῦ Σεραγίου πύλης, τῆς τότε ὑπαρχούσης παρὰ τὴν πρὸς τὸ βόρειον τῆς πόλεως μέρος σημερινὴν ὁδὸν, τὴν εἰς τὰ Κεραμιδοκάμηνα ἄγουσαν καὶ βορειανατολικῶς ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἀπεκεφαλίσθη ὁ νέος Παῦλος, τριάκοντα βήματα. Ἀνατολικοδυτικῶς δὲ ἐκ τῆς πύλης μέχρι τῆς ὁδοῦ ἐκτείνεται δεκαπέντε βημάτων διάστημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐκτισμένη ἡ εἰρκτὴ.

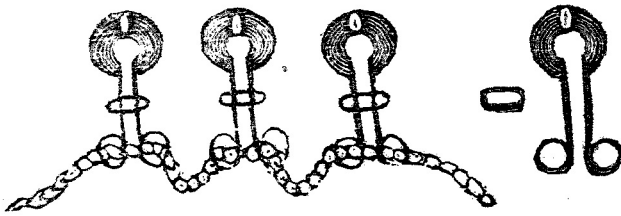
1. Ἡ θέσις ἐφ' ἧς ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἄ-
γιος Παῦλος.
2. Ἡ πύλη τοῦ Σεραγίου.
3. Ἡ φυλακή.
4. Ἡ πρὸς Ἀρκτον ὁδὸς, ἡ πρὸς τὰ
Κεραμιδοκάμινα ἄγουσα.

Καὶ ἦτο μὲν σεσανιδωμένον τὸ δωμάτιον καθ' ὅλοκλη-
ρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μέσου μέρους, ἀντὶ μιᾶς ἐλλειπού-
σης σανίδος, εἶχε μακρὰν δοκὸν (πατερὸν) ἀπὸ τοῦ
ἐνὸς μέχρι τοῦ ἀπέναντι τοίχου. Ἐπὶ τῆς δοκοῦ δὲ
ταύτης προσηρμόζετο ἑτέρα ἰσομεγέθης, ἥτις ἀπὸ μὲν
τοῦ ἐνὸς ἄκρου συνδεδεμένη μετὰ τῆς κάτω διὰ στρο-
φῆς (θηλειᾶς) ἀνεβιβάζετο καὶ κατεβιβάζετο ἀκω-
λύτως· ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου διὰ κλείθρου κλειομένη μετὰ
τοῦ ἄκρου τῆς κάτω, συνεδέετο μὲ αὐτὴν ἀναπο-
σπάστως. Ἦσαν δὲ ἐσκαμμέναι ἐπὶ διαφόρων μερῶν
ἀμφότεραι, ἡ μὲν κάτω ἐπὶ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους κατ'
εὐθεῖαν, ἡ δὲ ἄνω ἐπὶ τοῦ κάτω αὐτῆς ἐπίσης, ὥστε
κλειομένων τῶν δοκῶν αἱ ἀντικρὺ ἀλλήλων κείμεναι
ἄνω καὶ κάτω σκαφαὶ ἐσχημάτιζον ὅπας δυναμένας
νὰ χωρῶσι πόδα ἀνθρώπου. Ἡ συναρμογὴ λοιπὸν
τῶν δύο αὐτῶν δοκῶν ἦτο τὸ σκληρὸν βασανιστήριον,

τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τυραννίαν ζήσαντας μὲ τὸ ὄνομα Κούτσουρον, εἰς τὰς ὁπὰς τοῦ ὁποίου εἰσῆρχοντο οἱ πόδες τῶν βασανιζομένων. Καὶ εἰμὲν ἤθελον ὀλίγον νὰ βασανίσωσί τινα, ἐνεβίβαζον τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς δύο πλησιεστέρας ὁπὰς· εἰδὲ περισσότερον, εἰς δύο ἀπωτέρας· καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπεμάχρυνον τοὺς πόδας ἀλλήλων, ὥστε ἐσχίζετο τοῦ βασανιζομένου τὸ σῶμα ἐκ τοῦ κάτωθεν μέρους. Ἄλλο δὲ ὅμοιον, ἀλλὰ μικρότερον Κούτσουρον ἔκειτο εἰς τινα γωνίαν τοῦ δωματίου, καὶ παρ' αὐτὸ κάδος τις (Σαρδελοθάρελον), καὶ τινα οὐροδοχεῖα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ παράθυρον μικρὸν περιπεφραγμένον σταυροειδῶς διὰ σιδηρῶν ῥάβδων.

Εἰσελθόντας δὲ εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν συνέδεσαν διὰ μακρᾶς ἀλύσεως τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας τὴν ἐσπέραν ἐκείνην κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Κρίκος ὀγκώδης περὶ τὸν τράχηλον ἐκάστου περιεβλήθη, ὅστις πρὸς μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ αὐχένος μέρος εἶχε στροφέα, ἵνα ἀνοίγηται καὶ εἰσχωρῇ ἡ κεφαλὴ εὐκόλως, πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ τῆς δέρης ἡνοίγετο εἰς δύο παραλλήλους γραμμάς ἐλίσσομένας κατὰ τὰ πέρατα εἰς δύο εὐμεγέθεις κύκλους καὶ συνδεδεμένας πρὸς ἀλλήλας διὰ μικροτέρου κρίκου. Διὰ δὲ τῶν δύο κύκλων διεπεράτο ἡ κατὰ τὸν ὄγκον ἴση μὲ τὸ πάχος ἀνδρικήs χειρὸς ἄλυσις, καὶ κρεμασμένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἐδίδετο ἄφ' ἑνὸς καὶ ἄφ' ἑτέρου πρὸς τοὺς λοιπούς.

Τὴν πρωίαν δὲ τῆς ἐπιούσης ἐξαγαγόντες τῆς εἰρκτῆς τοὺς δεκαοκτὼ ἀφοπλισθέντας ὑπηρέτας καὶ σωματοφύλακας τοὺς πρὸ δεκατριῶν, ὡς προεῖρήθη, ἡμερῶν ριφθέντας εἰς τὰ δεσμὰ, ἐπυροβόλησαν αὐτοὺς, ἵνα κενωθῇ ἡ ἄλυσις καὶ τεθῶσιν ἐν αὐτῇ οἱ δεκαοκτὼ ἱεροδιάκονοι ὑπηρέται καὶ αἰχμάλωτοι. Φονεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως διέταξαν τέσσαρας ἀνθρώπους νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἄλυσιν· οἵτινες θέσαντες αὐτὴν ἐπὶ δοκῶν ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἔρριψαν πρὸ τῆς φυλακῆς· ἕτεροι δὲ κομίσαντες τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐξέθεσαν καὶ ταύτας κατὰ σειρὰν παρὰ τὴν ἄλυσιν. Οἱ δὲ παρεστῶτες Τοῦρκοι, ὄντες πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ἔλεγον· «Αὔριον ἀποφασίσθη νὰ κάμωμε κυμὰ (λεπτότατα κομμάτια) καὶ αὐτὰ τὰ γουρούνια, ὅπου εἶν' ἐδῶ μέσα καὶ νὰ τὰ ρίψουμε εἰς τὰ σκυλιὰ νὰ τὰ φάνε.» Ταῦτα ἀκούοντες οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀνέμενον πλέον, εἰμὴ τὸν θάνατον. Ὅθεν ἐξομολογηθέντες ἕκαστος πρὸς τοὺς λοιποὺς δημοσίᾳ, μετέσχον τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἀνεκαρτέρουν μὲ γεναιότητα. Συνέδεσαν

δὲ τότε διὰ τῆς ἀλύσεως αὐτῆς καὶ τοὺς εἰρημένους δεκαοκτὼ ὑπηρέτας ἱεροδιακόνους καὶ λοιποὺς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προϋχοντας. Τὴν νύκτα δὲ ἐκείνην ὁ Ἐπίσκοπος Δημητριάδης λαβὼν οὐροδοχεῖον ἔρριψεν ἐντὸς αὐτοῦ τὰς ἐν τῷ θαλαντίῳ αὐτοῦ εἰς χρυσᾶ νομίσματα πέντε χιλιάδας γροσίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ εὕρῃ αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατόν του χριστιανός τις, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἡγγιζον τοιαῦτα ἀγγεῖα. Ταῦτα δὲ ἰδὼν τις ἐκ τῶν χεόντων τὰ οὖρα, ἔλαβε δι' ἑαυτόν· ἀλλὰ μετὰ πέντε ἡμέρας, ἐν ᾧ ἔμενον ἐν τῇ φυλακῇ καὶ κατενόησαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀπόφασις νὰ φονευθῶσιν, ὁ Ἐπίσκοπος ἐζήτησε τὰ χρήματα καὶ ἔλαβεν αὐτὰ παραχρῆμα. Τεθέντων λοιπὸν καὶ τῶν εἰρημένων δεκαοκτὼ ὑποδεεστέρων εἰς τὴν ἄλυσιν τὴν πρὸ τῆς φυλακῆς ῥιθφεῖσαν, ἐκάθηντο ἅπαντες ὡς ἐφεξῆς. Ἐκατέρα ἄλυσις περιέχουσα ἀνὰ δεκαοκτὼ ἐστρέφετο εἰς τρεῖς σειράς· καὶ οἱ μὲν τῆς πρώτης εἶχον τὰ νῶτα πρὸς τὸν τοῖχον καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν δευτέραν· οἱ δὲ τῆς δευτέρας, τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν πρώτην καὶ τὰ νῶτα πρὸς τὴν τρίτην· οἱ δὲ τῆς τρίτης, τὰ νῶτα πρὸς τὴν δευτέραν καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν ἀπέναντι τρίτην τῆς ἄλλης ἀλύσεως. Αἱ τελευταῖαι δὲ σειραὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀλύσεων ἐφθانون εἰς τὸ προῤῥηθὲν μέγα Κούτσουρον, ἐφ' οὗ καὶ ἐκάθηντο οἱ ἐν αὐταῖς. Ἐκτὸς δὲ τῶν τριάκοντα ἐξ ἧσαν καὶ δύο ἄνευ ἀλύσεως, ὅφ' ὧν ἀπάντων ἐπληροῦτο τὸ δωμάτιον. Καὶ τοσοῦτον ἧσαν

πεπυκνωμένοι, ὥς οὐδὲ τοὺς πόδας ἠδύναντο νὰ ἐκτεί-
νωσιν, ἀλλὰ νυχθημερὸν καθήμενοι διελέγοντο, καὶ οὕ-
τως ἐκοιμῶντο ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους μῆνας, μὴ δυ-
νάμενοι νὰ ἀνακλιθῶσιν. Ἐκ τῆς μεγίστης δὲ ταύτης
στενοχωρίας ἀένναος ἰδρῶς ἔρρεεν ποταμῆδὸν ἐκ τῶν
σωμάτων αὐτῶν, ἐξ οὗ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐσάπησαν.
Τοσοῦτον δὲ πλῆθος φθειρῶν καὶ φθειριδίων ἀνεπτύ-
χθη, ὥστε ὁ μέγας πῶγων ἐκάστου ἐφαίνετο λευκό-
τατος διὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ πολυπληθῆ ζώφια. Ὁ δὲ ἐπὶ
τοῦ αὐχένος κρίκος ἰστάμενος πρότερον ἐπὶ τῶν ἐνδυ-
μάτων, διὰ τὴν τριβὴν, τὸ βάρος καὶ τὸν ἰδρῶτα δι-
έκοψεν αὐτὰ, καὶ ἔκειτο πλέον ἐπὶ τοῦ κρέατος. Ὅτε
δὲ φυσικὴ ἀνάγκη κατελάμβανε τινα, ἦτο χρεῖα νὰ ἐ-
γερθῶσιν οἱ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἀλύσει, ἐν ᾗ αὐτὸς εὕρισκε-
το, δεκαοκτῶ, καὶ νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸν κάδον ἐκτεί-
νοντες τοὺς τραχήλους καὶ χαλαρόνοντες τὴν ἄλυσιν,
ἵνα εὐκολύνηται ὁ ἐπὶ τοῦ κάδου ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων
καθήμενος. Καίτοι δὲ τοῦτο ἦτο δεινὸν καὶ ἀφόρητον
καθίστατο μᾶλλον ὀχληρὸν, ὅτε τις ἔπασχεν ἀπὸ δι-
άρροϊαν, καὶ ἔτι πλεῖον, ὅτε πλείονες ἀπὸ τὴν νόσον
ταύτην ἔπασχον, χρεῖας οὔσης τότε συχνότατα ν' ἀνι-
στῶνται. Οἱ δὲ δύο ἄνευ ἀλύσεως ὤφειλον νὰ ἐγγέ-
ωσιν εἰς τὸν κάδον τὰ οὖρα, τὸ δὲ ἐσπέρας νὰ ἐκχέ-
ωσιν ἐκτὸς τοῦ Σεραγίου καὶ τὰ ἐν τῷ κάδῳ, ὅτε ἤ-
νοιγε ὁ δεσμοφύλαξ τὴν θύραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ-
τον· ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἱεροδιάκονος τοῦ Μονεμβασίας
Γρηγόριος καὶ ὁ Ἰωάννης Παπασπηλιόπουλος ἐκ Βυ-

ζικίου τῆς Γορτυνίας. Καὶ ἐπετρέπετο μὲν νὰ ἐξέρχωνται οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρετῶνται ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν, ὅτε ἤνοιγε τὴν θύραν ὁ δεσμοφύλαξ, ἐκτὸς τοῦ Σεραγίου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀνάγκης, φρουρούμενοι ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν· οἱ δὲ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀλύσει Ἀχιερεῖς καὶ Προῦχοντες, οὐδ' ἐποτε. Ἀλλὰ, καίτοι διατεταγμένοι, δὲν ἤνοιγον ὅμως οἱ δεσμοφύλακες πολλάκις τὴν φυλακὴν, ὥστε οὐδὲ οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει ἐξήρχοντο, οὐδὲ ὁ κάδος ἐκενοῦτο· ὅθεν τούτου πληρουμένου καὶ ἐτέρου ἀγγείου μὴ ὑπάρχοντος πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τριάκοντα ὀκτὼ ἀνθρώπων ἡγοράζετο μὲ ὄχι ὀλίγα χρήματα ἢ ἔχχυσις τοῦ κάδου ἀπὸ τοῦς δεσμοφύλακας· ὅποια δὲ ἀποφορὰ καὶ ποῖος τοῦ ἀέρος μολυσμὸς διὰ τὰς ἐν τῷ δωματίῳ διηνεκεῖς ἀκαθαρσίας, δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδένα λόγον περὶ τούτου ποιούμεθα. Ἐφευρόντες δὲ τοῦτο τὸ μέσον οἱ δεσμοφύλακες πλησίον πολλῶν ἄλλων προηγουμένων, ἱκανὰ ἐκέρδαινον ὁσημέραι χρήματα. Ἀλλὰ μὴ ἀνεχόμενοι οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τὴν συχνοτάτην αὐτὴν ἀργυρολογίαν καὶ τὴν τοιαύτην τυραννίαν ἐξέφρασαν ποτε τοῦτο πρὸς τὸν Μπίμπασην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιτήρησιν ἦσαν. Οὗτος δὲ αὐστηρῶς διέταξεν τοῦς δεσμοφύλακας νὰ ἀνοίγωσιν ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν τὴν θύραν, ἵνα ἐκχέωνται αἱ ἀκαθαρσίαι, καὶ ἐξυθρίσας καὶ ἀπειλήσας αὐτοὺς μὲ τὴν παῦσίν των κατώρθωσε νὰ μετριασθῇ τὸ κακὸν τοῦτο· διότι καὶ πάλιν δὲν ἔπαυσαν μεταχειρι-

ζόμενοι διάφορα ὀχληρὰ κατὰ τῶν φυλακισμένων μέσα πρὸς κερδοσκοπίαν. Συναθροίσαντές ποτε στάκτην καὶ ἀκαθαρσίας καὶ διασκορπίσαντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ ὑπεράνωθεν τῆς φυλακῆς δωματίου τοῦ ἄνω πατώματος, ἐπεχείρησαν εἶτα νὰ καθαρίσωσι τὸ δωμάτιον· διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ἀραιοῦ σανιδώματος κατέπιπτον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ἅπανται σχεδὸν αἱ διασκορπισθεῖσαι ἀκαθαρσίαι, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ τοῦ γεύματος. Ἰδόντες τὸ κακὸν τοῦτο οἱ δέσμιοι ἔθεσαν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἅπαντες τὰ ῥινόμακτρα αὐτῶν διὰ νὰ προφυλάττωνται ὀλίγον· ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης μὴ ὑποφέρων πλέον τοῦτο εἶπε πρὸς τοὺς λοιπούς· « Ντῶστε τὴν ἄλυσον, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ πλησιάσω εἰς τὸ παράθυρον, διότι ἔσχασα. » Χαλαρώσαντες λοιπὸν τὴν ἄλυσιν οἱ ἄλλοι διευκόλυνον αὐτὸν, ὥστε ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ πιασθεὶς ἀπὸ τὰ σίδηρα φωνάζει πρὸς τὸν Μπίμπασην περιπατοῦντα ἀντικρὺ· « Μπάσιαγα, διὰ ὄνομα Θεοῦ κόπιασε ἐδῶ. » Ἐρχομένου δὲ αὐτοῦ εἶπε πρὸς τοὺς λοιπούς « μὴ βγάλη κανεὶς τὸ μαντῆλί του. » Ἐπλησίασε δὲ εἰς τὸ παράθυρον ὁ Μπίμπασης καὶ εἶπε « Τί θέλετε; » ὁ δὲ ἀπεκρίθη « παρὰκαλοῦμεν ν' ἀνοίξης τὴν φυλακὴν καὶ νὰ κοπιάσης μέσα. » Εἰσελθὼν λοιπὸν εὔρεν αὐτοὺς ἐν ἧ' προείπομεν καταστάσει· ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης τῷ λέγει· « Τί μᾶς κάμνετε ἔτσι; ἂν θέλετε νὰ μᾶς φονεύσητε, φονεύσετέ μας, διὰ τί μᾶς βασανίζετε τοιουτοτρόπως; ἔτσι δὲν εἰμποροῦμεν πλέον νὰ ζήσωμεν. » Ταῦτα εἰ-

πόντος τοῦ Δελιγιάννη, ἐξήλθε πάραυτα ὁ Μπίμπασης καὶ ξυλίσας τοὺς δεσμοφύλακας καὶ πολλὰς ὕβρεις κατ' αὐτῶν ἐπισωρεύσας εἶπεν, « Ἐὰν κάμῃτε ἄλλην φορὰν τέτοιο πρᾶγμα θὰ ἰδῇτε τί θὰ σᾶς κάμω » Ἐκτοτε δὲ ἐφέροντο ὅπως οὖν ἡπιώτεροι.

Κατὰ δὲ τὴν 23 Ἀπριλίου, ὅτε οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεστράτευσαν εἰς τὸ Βαλτέτσιον, ἐπληρώθησαν ἐν τῇ μάχῃ τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἰδίως δὲ ὁ Μπίμπασης (χιλίαρχος). Ἐπανελθὼν δὲ οὗτος εἰς Τρίπολιν ἀπήτησε καὶ βιαίως ἔλαβε παρὰ τῶν φυλακισμένων πεντακόσια γρόσια πρὸς ἀντιμισθίαν τοῦ θεραπεύοντος αὐτὸν χειρουργοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ ὠρολόγια τῶν ἐχόντων καὶ τὰ μαχαιρίδια, φοβούμενος δῆθεν μήπως ἐν τοῖς μαχαιριδίοις ἔχῃσι ρινία καὶ κόψῃσι δι' αὐτῶν τὴν ἄλυσιν.

Λήγοντος δὲ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Κιαχαγιάμπεης δι' Αἰγίου, Κορίνθου καὶ Ἄργους ἐρχόμενος, πᾶν τὸ προστυχὸν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ καταστρέφων ἐφθασεν εἰς Τρίπολιν μετὰ τριῶν χιλιάδων καὶ πεντακοσίων στρατιωτῶν, φέρων καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν καὶ ἀρτοποιόν τινα, ὅστις ἐρρίφθη εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτας φυλακὴν, καὶ διηγῆθη πρὸς αὐτοὺς τὰ καθ' ὁδὸν πραχθέντα. Τότε ὑπὲρ τοὺς διακοσίους πασσάλους, χρώματος ἐρυθροῦ ἔθεσαν πρὸ τῆς φυλακῆς καὶ ἐλθὼν ὁ Τατάραγας (Ταχυδρομικὸς διευθυντῆς) ὀνομαζόμενος Χασάναγας, λέγει ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς φυλακῆς πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ ταῦτα. « Τὸ ἐμάθατε; » καὶ ἐκεῖνοι, « Δὲν ἐμάθαμεν τίποτε, »

εἶπον· ὁ δὲ ἐπανελάβε, « Τὸν Πατριάρχην σας τὸν . . . ἐκρεμάσανε εἰς τὴν Πόλιν, καὶ τοὺς μεγάλους σας Δεσποτάδες, καὶ νησιαλά (Θεοῦ θέλοντος) τὰ κεφάλια σας ἀτός μου θὰ τὰ πάγω εἰς τὴν Πόλιν (α). Βλέπετε τὰ παλούκια ὅλα κριμεζί κριμεζί; ὅλους παλουκωτοὺς θὰ σᾶς κάμωμεν, κ' ἐσένα, Παπαλέξη, Τζεγκέλια κάνουμε νὰ σὲ ρίξουμε. » « Νὰ σοῦ εἰπῶ, Χασάναγα, ἀπαντᾷ ὁ Παπαλέξης, ἂν θελήσῃ ὁ Θεός, μὲ ρίπτετε εἰς τὰ Τσεγκέλια· ἂν ὅμως δὲν θελήσῃ, δὲν μοῦ κάμνετε τίποτε. » Καὶ ὁ Τοῦρκος τότε λέγει, « Νησιαλά· » Ὁ δὲ Παπαλέξης ὡσαύτως « Νησιαλά » ἐπανελάβε. Πανταχόθεν λοιπὸν ἀπὸ δεινὰ καὶ φόβους περιστοιχιζόμενοι, ἀπὸ οὐδεμίαν δὲ ἐλπίδα, ἐμεμφιμοίρουν διηνεκῶς καὶ ἐλεεινολόγουν ἑαυτοὺς. Εἰπόντος δὲ τοῦ Τατάραγα τὰ ἀνωτέρω, ἐπῆρχετο εἰς αὐτοὺς ἡ τῆς πασσαλώσεως ιδέα, καὶ ὑποθέτοντες νοερῶς ἑαυτοὺς ἐπὶ τῶν πασσάλων ἡσθάνοντο τὴν δριμύτητα καὶ τὰς ἀλγηδόνας τὰς ἐξ αὐτῶν ὥς εἰ πραγματικῶς ἔπασχον τοῦτο. Ἐλεγον δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἔν κλαυθμῷ « Ὑπομένομεν νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σώματός μας ὁ πάσσαλος καὶ ἀμέσως νὰ ἀποθάνωμεν ἀλλὰ, ἐὰν ζήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ ὀλοκλήρους ἡμέρας, ὅποια φρίκη δι' ἡμᾶς, ὅποια δυστυχία, ὅποια βάσανος φοβερά καὶ ἀνυπόφορος! »

Πρὸς δὲ τὸ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔλθων εἰς

(α) Πόλιν ἰδίως ἀνόμεζον τὴν Κωνσταντινούπολιν.

τὴν φυλακὴν Μπουλούμπασῆς τις τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν αὐτῆς λέγει πρὸς τὸν δεσμοφύλακα· « Ποῖος εἶναι ὁ Θεωδωράκης Δελιγιάννης; » Δείξας δὲ ἐκεῖνος τὸν ζητούμενον διετάχθη νὰ τοῦ ἐκβάλῃ τὴν ἄλυσιν, καὶ οὕτως ἔπραξεν. Ὁ δὲ Ππουλούμπασῆς κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς αὐτόν· « Χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Μπέη· τώρα, ὅπου ἦρθ' αὐτὸς ἐδῶ, μὴ φοβᾶσαι τίποτε καὶ θράδῳ θὰ σὲ βγάλῃ νὰ κουβεντιάστε. » Ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης λέγει τότε πρὸς αὐτόν· « Ποῖος Μπέης εἶναι αὐτός; » « ὁ Ἀχμετ-Δέμος, » ἀπεκρίθη. « Δὲν τὸν γνωρίζω, » εἶπε· καὶ ἐκεῖνος ἐπανάλαβε· « Στὸν καιρὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ ἐγνώρισες τὸν Ἰμμπραῆμ-Δέμο; ἐκεينوῦ παιδί εἶναι. » Τότε ὁ Δελιγιάννης χαίρων λέγει πρὸς αὐτόν· « Αὐτὸς ἦτον ὁ πρῶτός μου φίλος καὶ μ' ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοῦ Βελῆ Πασᾶ τὴν φυλακὴν. Εἰπέτου λοιπὸν προσκυνήματα. » Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἀναβιβάσας αὐτὸν εἰς ἓν δωμάτιον τοῦ ἄνω πατώματος ὁ Ἀχμέτ-Δέμος λέγει πρὸς αὐτόν ταῦτα· « Φίλε μου, ὁ Μπαμπᾶς μου σ' ἄφησε χρόνους καὶ μ' ἄφησε βασιγέτι (παραγγελίαν) εἰς τὸν θάνατόν του, ἂν καμμιά φορὰ ἐρθῶ εἰς τὸν Μωριᾶ νὰ φυλάξω τὸ Σπίτισας καὶ τὸ Βιλαέτι σας (ἐπαρχίαν). Τώρα λοιπὸν εἶμαι σταλμένος ἀπὸ τὸν μεγάλον Χουρσίτ Πασᾶν Σερασκέρης ἐπάνω σ' ὅλα τὸ ἄσχερι κ' ὅσο ἤφερα κ' ὅσο μένει ἐδῶ, γιὰ νὰ κάμω τὸν πόλεμον τοῦ Μωριᾶ· γιὰ τοῦτο, φίλε μου, θέλω νὰ γράψῃς εἰς τὸ Βιλαέτι σου νὰ ῥθοῦν νὰ προσκυνή-

σουν καὶ νὰ τοὺς δώσω ράιμπουγιουρδὶ νὰ ῥχωνται μέσα, νὰ φέρουν ὅ,τι ἔχουν γιὰ πούλημα μὲ ὅσο παζάρι θέλουν· καὶ ἂν κανεὶς τοὺς πέρνῃ τὸ πρᾶγμα μπετιαβὰ (ἀπληρωτὶ) νὰ ῥχωνται νὰ τοὺς πληρώνω ἐγώ, ὅσο θέλουν· κ' ἐγὼ κάνω καλὰ, μ' ἐκεῖνον ποῦ τὸ πῆρε, γιὰ νὰ μὴ ζημιόνηται ὁ 'Ραγιᾶς. » Ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης ἀποκρίνεται· « Μπέη ἐρέντη μου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίσῃ· ἡμεῖς εἴμεθα εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἂν γράψωμεν, δὲν θὰ μᾶς ἀκούσουν. » καὶ ἐκεῖνος ἐπανέλαβε· « Γράψε σ' τὰ ἀδέρφια σου, κι' ἂν δὲν σ' ἀκούσουν κι' αὐτοί, ἐσὺ μὴ φοβηθῇς τίποτα, τώρα ὅπου ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ. » Αὐτὸς δὲ λέγει· « Ἐγὼ Μπέη μου, ἓνα φλιντζάνι αἶμα ἔχω, καὶ τί βγαίνει μὲ ἓναν ἄνθρωπον, ἂν ζήσῃ, ἢ ἂν χαθῇ· ἀλλὰ πρέπει νὰ πιάσωμεν τὸ πρᾶγμα μὲ γνῶσιν· καὶ βέβαια ὁ Θεὸς σὲ ἀπέστειλε, διὰ νὰ οἰκονομηθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ χαθῇ ὁ λαὸς καὶ τὸ μοῦλκι (κτῆμα) τοῦ Βασιλέως. Κρίνω λοιπὸν εὐλογον νὰ μᾶς εὐγάλετε ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ νὰ μᾶς ἀναιθάσητε ἐπάνω διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἔξω, ὅτι μὲ τὸν ἐρχομόν σας μᾶς ἐλευθερώσατε ἀπὸ τὴν φυλακὴν· καὶ νὰ γράψωμεν ἔπειτα εἰς ὅλον τὸν Μωριᾶ, διὰ νὰ ἔλθουν ὅλα τὰ Βιλαέτια νὰ προσκυνήσουν καὶ τότε πλεόν ἀφοῦ μένουν μόνον τρακόσοι ἢ καὶ πεντακόσοι κλέφται, τοὺς πέρνομεν Τοῦρκοι καὶ 'Ρωμαῖοι ἔμπροστὰ καὶ τοὺς χάνομεν, καθὼς καὶ τοὺς ἐξαναχάσαμεν, καὶ θὰ ἐπαινεθοῦμεν καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὸν Βασιλέα. » Ταῦτα ἀφοῦ εἶπεν ὁ Δελιγιάννης, ὁ 'Αχμέτ

Δέμος ἐπανελάθεν. « Αὐτὸ 'ποῦ λές, φίλεμου, εἶπε, μ' ἀρέσει· Τώρα ἄφησε νὰ κουβεντιάσωμεν καὶ με τοὺς Γερλίσιους (ἐντοπίους) Ἀγάδες, καὶ ἂν κριθῇ καλὸν γίνεται. » Τούτων ῥηθέντων ἐπανῆλθεν ὁ Θ. Δελιγιάννης εἰς τὴν φυλακὴν· προέτεινε δὲ τὴν ἀνωτέρω γνώμην προθέμενος νὰ κάμῃ τοὺς μὲν Τούρκους νὰ χρονοτριβῶσιν ἐπὶ ματαίῳ ἀναμένοντες ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἀπαντήσεις τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον στείλει οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Προὔχοντες, τοὺς δὲ ἔξω Ἕλληνας νὰ ἐνισχύωνται ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῷ προστιθεμένων καὶ ἄλλων ἀδιακόπως, καὶ νὰ δύ-
ναι νὰ ἀντισταθῶσι.

Τέσσαρες ἡμέραι παρῆλθον, καθ' ἃς ἅπαντες οἱ ἐπιφανεῖς Τοῦρκοι μετὰ τῶν δευτερευόντων συνεσκέπτοντο μετὰ τὸν Ἀχμέτ-Δέμον, καὶ οἱ μὲν ἀπεδέχοντο τὸ προταθὲν, οἱ δὲ οὐχί· ἕως οὗ τὴν πέμπτην ἡμέραν οἱ πλείονες αὐτῶν ἀπεφάσισαν καὶ ἐξήγαγον τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας τῆς φυλακῆς. Ἀναβιβάσαντες ὅθεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ τῆς φυλακίσεώς των ἦσαν κεκλεισμένοι· ὁ δὲ Διερμηνεὺς Σταυράκης ἔγραψε τὰς πρὸς τὰς ἐπαρχίας ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ὑπέγραψαν καὶ τεσσαράκοντα χριστιανοὶ ἐκόμισαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, οἵτινες εὐρόντες ταύτην τὴν εὐκαιρίαν ἐξῆλθον καὶ ἠλευθερώθησαν.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου, ρίπτουσιν εἰς τὴν κάτω φυλακὴν τὸν

Γιαννάκην Καβαθᾶν ἐκ Τριπόλεως, καὶ ἔθεσαν τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς τοῦ Κουτσούρου τὰς δύο ἀπωτέρας ὁπᾶς. Τοσοῦτον δὲ ἀπεῖχον ἀλλήλων οἱ πόδες αὐτοῦ, ὥστε ἐσχημάτιζον εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ κάτω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ ἠνεώχθη. Πεπτωκὼς δὲ πρηγῆς καὶ τὰς χεῖρας ἔχων ἐξηπλωμένας κατ' εὐθεῖαν, ὡς καὶ τοὺς πόδας, εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου Χ. Ἐβασανίζετο δὲ, ἵνα εἰσφέρῃ ἔρανον πεντακοσίων γροσίων, ἀλλ' ἐστερεῖτο χρημάτων. Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς τυραννοῦντας αὐτὸν Τούρκους· «Ἐχω πράγματα ἀξίας πέντε χιλιάδων γροσίων, πάρετε ὅλα αὐτὰ καὶ μὴ μὲ βασανίζετε, χρήματα δὲν ἔχω.» Βλέποντες τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο θέαμα οἱ ἐν τῇ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται τοσοῦτον εὐσπλαχνίσθησαν αὐτὸν, ὥστε καταβαλόντες ἕκαστος εἴτι ἡδύνατο συνήθροισαν δώδεκα Ῥουμπιέδες(α), τοὺς ὁποίους δόντες πρὸς τὸν δεσμοφύλακα κατέπεισαν νὰ πλησιάσῃ τοὺς πόδας τοῦ βασανιζομένου εἰσβιβάζων αὐτοὺς εἰς τὰς πλησιεστέρας ὁπᾶς· οὕτω λοιπὸν ἀπηλλάχθη τῆς δεινῆς βασάνου ὁ ἄνθρωπος καὶ μὴ ὦν πλέον πρηγῆς, ὡς πρότερον, ἐκάθητο. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας δεχθέντες ἀντὶ χρημάτων τὰ πράγματα αὐτοῦ, ἐξήγαγον αὐτὸν τῆς φυλακῆς.

Προσδοκωμένης λοιπὸν τῆς ἐπὶ τῶν ῥηθειςῶν ἐπι-

(α) Χρυσοῦν ὀθωμανικὸν νόμισμα. Εἷς Ῥουμπιὲς ἰσοδυναμεῖ μὲ δραχμὰς δύο καὶ λεπτὰ ἐννεήκοντα ὀρ. 2. Α. 90.

στολῶν ἀπαντήσεως, οὐδὲ φωνῇ, οὐδὲ ἀκρόασις ἐκ μέ-
ρους τῶν ἐπαρχιῶν· ὅθεν ἐπανεφέρον εἰς τὴν κάτω φυ-
λακὴν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας μείναντας ἐ-
πάνω ἑπτὰ μόνον ἡμέρας, τὴν μὲν ἡμέραν ἄνευ ἀλύ-
σεως, τὴν νύκτα δὲ ἐν τῇ ἀλύσει. Διὰ ταύτην δὲ τὴν
αἰτίαν ἐχρονοτρίβησαν οἱ Τοῦρκοι δώδεκα (12) ἡμέ-
ρας ἀπὸ τῆς συνομιλίας τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη
μετὰ τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου μέχρι τῆς ἐν Βαλτετσίῳ μά-
χης· σκεφθέντες μὲν τὰς πέντε πρώτας περὶ τῆς προ-
ταθείσης παρὰ τοῦ Θ. Δελιγιάννη γνώμης, προσδοκῶν-
τες δὲ κατὰ τὰς ἄλλας ἑπτὰ τὰς ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας
ἀπαντήσεις.

Κατὰ δὲ τὴν δωδεκάτην (12) Μαΐου διήρχοντο πρὸ
τῆς φυλακῆς περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας καὶ ἡμίσειαν
ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, πρῶτον μὲν τὸ ἵππικόν, εἴτα δὲ
τὸ πεζικόν, καὶ συνάμα εἰσῆλθε καὶ ὁ δεσμοφύλαξ.
Ἐρώτησεν τότε ὁ Παπαλέξης αὐτὸν, ποῦ ἐπορεύ-
οντο οἱ ἵππεῖς· καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη, « Διωρίσθη ὁ
Ἀχμέτ-Μπέης ὁ Κορωνιὸς νὰ καταίβῃ εἰς τὸ Ἄργος
γιὰ νὰ θερίσῃ τὰ κριθάρια καὶ νὰ ῥμύσῃ ζαερέ. » Ὁ-
λοὶ τότε ἐπίστευσαν τοῦτο γνωρίζοντες τὴν ὑπάρχου-
σαν ἐν τῇ πόλει σιτοδείαν. Ὁ δὲ Παπαλέξης πάλιν
λέγει· « Ποῦ πηγαίνουν οἱ πεζοί; » « Πηγαίνουν, ἀ-
πεκρίθη ἐκεῖνος, εἰς τὰ χωρία γιὰ κελεποῦρι (λάφυρα). »
Ἀλλὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τέκτων
τις ἐκ τῶν κατασκευαζόντων τοὺς ἵπποκινήτους μύ-
λους τῶν Τούρκων, φίλος τοῦ Κιαμίλμπεη καὶ πᾶσαν

ἔχων ἐλευθερίαν, ἦλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς φέρων ἐν χερσὶν ἄρτον, χαβιάρι, καὶ ὄξος ἐντὸς φιάλης, καὶ καταθέσας ταῦτα ἐπὶ τοῦ παραθύρου, ἀντὶ νὰ εἴπῃ « λάβετε αὐτὰ, » εἶπε· « σ' τὸ Βαλτέτσι τὸ λιθάρι καίγεται. » Εὐθὺς τότε ὅλοι ἐνόησαν, ὅτι ὁ στρατὸς ἐπορεύθη εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὄχι πρὸς ἄλλο μέρος. Ἑταλαντεύοντο λοιπὸν μεταξύ φόβου καὶ ἐλπίδος, φοβούμενοι μὲν μὴ νικηθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες ἀπολεσθῶσιν, ἐλπίζοντες δὲ, ὅτι ἡ θεία πρόνοια ἠδύνατο νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας, καὶ χορηγήσῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν νίκην. Ὅθεν μὴ δυνάμενοι ἄλλο τι νὰ πράξωσιν ἔψαλλον θερμὰς πρὸς τὸν Θεὸν παρακλήσεις, καὶ ἔχεον ποταμηδὸν δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης, ὅστις εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ κοιμᾶται μὲν τὴν ἡμέραν, ν' ἀγρυπνῇ δὲ τὴν νύκτα, ὅπως, ἡσυχίας οὔσης τότε, καὶ διαλεγομένων πολλάκις τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ περὶ τῶν ἐκτὸς πραγμάτων, μανθάνῃ εἰδῆσίν τινα, ἤκουσε μετὰ τὸ μεσονύκτιον κρουομένην τὴν ἄνω πύλιν τοῦ Σεραγίου τὴν παρὰ τὴν φυλακὴν. Ἀνοιχθείσης δὲ αὐτῆς, ἀνθρωπὸς τις φέρων πολλοὺς τραυματίας εἰσῆλθε, καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνοίξαντος περὶ τῆς μάχης εἶπε « *Mās* ἔφαγαν τὰ σκυλιά. »

Τοῦτο ἀκούσας ὁ Δελιγιάννης κατελήφθη ἀπὸ αἰσθημα μεγίστης χαρᾶς, τῆς ὁποίας ἐπιθυμῶν νὰ κάμῃ μετόχους καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξήγειρε πρῶτον τὸν Ἰω-

σὺ Ζαφειρόπουλον κοιμώμενον πλησίον τοῦ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· « Οἱ ἐδικοί μας ἐνίκησαν σ' τὸ Βαλτέτσι. » Αὐτὸς δὲ τὸν ἐρωτᾷ· « Πόθεν σοῦ ἦλθεν αὐτὴ ἡ εἰδήσις; ἡμεῖς εἴμεθα ὅλοι μαζὶ, δὲν ἀκούσαμεν τίποτε· ἢ μοῦ τὸ λέγεις διὰ παρηγορίαν; » « Ὁχι, ἀποκρίνεται· ἀλλ' εἶναι ἀληθινόν. Ἀνθρώπος φέρων Τούρκους πληγομένους ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς μάχης εἶπε· Μᾶς ἔφαγαν τὰ σκυλιά. » Τότε πλήρεις χαρᾶς ἀμφότεροι καὶ μὴ ἀναμένοντες τὴν ἡμέραν, ἵνα εἰπωσι τὴν εἰδήσιν καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς, ἅμα ἐξυπνήσωσιν, ἐξήγειραν παρευθὺς ἅπαντας καὶ διηγήθησαν ὅ,τι ἠκούσθη παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη. Ὅθεν πάντες ἀπὸ μεγίστην πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην κινούμενοι, δι' ἣν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἔδωκε βοήθειαν, ἔψαλλον καὶ πάλιν κατανυκτικὰς παρακλήσεις καὶ ἀνέγνωσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθροῦ. Εἶτα ὁ Χριστιανουπόλεως ἐνθους ἀπὸ τὴν χαρὰν γενόμενος, εἶπε· « Θὰ ψάλω καὶ μίαν δοξολογίαν, καὶ εἴθε νὰ ἀκούσωμεν αὔριον καλλιτέρας εἰδήσεις. » ἔφαλε λοιπὸν δοξολογίαν εἰς ἤχον Πλ. Α'. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἠκούσθη πρὸς τὸ βουνὸν Ἐπάνω-Χρέππαν, τὸ ἀπέναντι τῆς Τριπόλεως, κρότος μέγας ὀκτακοσίων ὅπλων περίπου συνάμα, γενόμενος παρὰ τῶν εἰς βοήθειαν τοῦ Βαλτετσίου σπευδόντων Καλαβρυτηνῶν, καὶ μὴ εἰδότες τὴν αἰτίαν ἴσταντο πεφοβισμένοι καὶ σιωπῶντες, συνάμα δὲ εἰσελθὼν ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ἐν σιγῇ εἶπεν. « Γιὰ τί δὲν ἠμιλᾶτε, σὰν ἄλλαις φοραῖς; » « Τί ἀκούομεν; ἀπεκρίθησαν, καὶ

νὰ ὁμιλήσωμεν ; ἐπομένως δὲν ἔχομεν καὶ τί νὰ εἴπωμεν. » Τότε ἐκεῖνος λέγει· « Πόλεμος εἶν' αὐτός καὶ πότε τὸ νὰ μέρος νικάει, πότε τ' ἄλλο. » Ἀκούσαντες αὐτοὶ τοὺς ἀλαζόνας Τούρκους ἰσομετρουμένους μὲ τοὺς Ἑλλήνας, κατενόησάν τὴν ἥτταν αὐτῶν, ἀλλ' ἡγνόουν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ συμβεβηκότα. Εἰδοποίησε μὲν ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης αὐτοὺς δι' ὑπηρέτου περὶ τῆς ἐν Βαλτατσίῳ νίκης τῶν Ἑλλήνων, πέμψας αὐτὸν ἐκ τοῦ δωματίου τῶν Σαρράριδων, ὅπου διέμενεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἑκαστα ἡγνόουν.

Ἀγαθὴ ὅμως τύχη μετὰ δύο ὥρας ἐβρίθθη εἰς τὴν αὐτὴν φυλακὴν Τούρκός τις Φαναρίτης εἰς τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ μὲ μεγίστην στενοχωρίαν ἅπαντες παρεμέρισαν, προσέφερον στενοχωροτάτην θέσιν. Τότε ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης παρακινήσας τοὺς λοιποὺς νὰ σιωπήσωσι, διὰ νὰ δυνήθῃ αὐτὸς νὰ ἐρεθίσῃ τὸν στρατιώτην κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ τοὺς διηγηθῇ πάντα τὰ συμβεβηκότα, λέγει πρὸς αὐτοὺς μεγαλοφώνως χωρὶς ν' ἀποταθῇ παντελῶς πρὸς ἐκεῖνον. « Μάθετε, Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχοντες, ὅτι ἦλθε τὸ κιαμέτι (ἡ συντέλεια). » Ὁ δὲ Παπαλέξης λέγει· Πῶς ἦλθε τὸ κιαμέτι ; » « Δὲν βλέπεις, ἅγιε Οἰκονόμε, ἀπεκρίθη, πῶς ἦλθε τὸ κιαμέτι ; » « Ὁχι, λέγει ὁ Παπαλέξης, ἔτσι τὸ ἔχει ὁ πόλεμος. Ὡς τὴν Σερβίαν ἐσφάζοντο σὰν μηρμύγκια καὶ τὸ κιαμέτι δὲν ἦλθε ! » Καὶ ὁ Θ. Δελιγιάννης ἐπαναλαμβάνει, « Δὲν σὲ λέγω διὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶναι Τούρκος καὶ ἐπο-

λέγει έξω μέ τοὺς Χριστιανούς· ἀνέκαμε κανένα καμπαέτι (σφάλμα); ἔπρεπε νὰ τὸν φυλακίσουν εἰς ἄλλον ὄνταν (δωμάτιον) καλλίτερον, ὡς Τούρκον, καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐμβάσουν εἰς αὐτὴν τὴν καταδίκην ὅπου εἴμεθα τόσον στενόχωρα καὶ εἶναι τόσαις ψείραις καὶ βρώμας.»

‘Ο στρατιώτης τότε παροξυνθεὶς εἶπε κατὰ τῶν Τούρκων· « Σώπ’, Ἀρχοντα, ταχειὰ θὰ ἰδῇς τοὺς Ῥωμαίους νὰ ῥθοῦν μέσα νὰ πάρουν τὰ Χαρέμια τῶν Τουρκῶν κ’ ἐμπροστάτους νὰ σκοτόνουν τὰ παιδιὰ τους. » ‘Ο Παπαλέξης διακόψας τὸν λόγον τοῦ λέγει « Ἀείπτερ, » (Ἐντροπή σου). Ἀλλ’ ἐκεῖνος ἐπαναλαμβάνει λέγων « Δὲν ἤξεύρεις ἐσὺ, Παπᾶ· Νὰ (καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξε τοὺς δέκα δακτύλους τῶν χειρῶν αὐτοῦ), ἐγέμισαν τὰ βουνὰ Ῥωμιαῖλα (ἀπὸ Ῥωμαίους) καὶ ἔς ἐμᾶς τοὺς Τούρκους ἐπέρσεψε τὸ ζουλοῦμι (ἡ ἀδικία) καὶ θὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεός. » Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. « Ἐμεῖς, ἀπεκρίθη, ἐκινήσαμεν δώδεκά ἑμισὴ χιλιάδες Τούρκοι καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, κ’ ἐκάμαμε τερτίπι (σχέδιον) ν’ ἀναιβοῦμε οἱ πεζοὶ ἀπάνω εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ νὰ πιάσουμε τὸν πόλεμο, κὶ ὁ Κιαχαγιάμπεης μ’ ὅλην τὴν Καβδελάρια νὰ πάγῃ ἔς τοὺς Ἀραχαμίταις. Ἐπήγαμε κὶ ἄλλη φορὰ εἰς τὸ Βαλτέτσι κ’ ἐπολεμήσαμεν καὶ μᾶς ἔφυγαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ ἡνὰ ῥέμα· γιὰ τοῦτο ἐπιάσαμεν τρογύρω τὸ Βαλτέτσι κὶ ἀφήσαμεν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀνοιχτὸν, γιὰ νὰ φύγουν πάλιν ἀπὸ ἡκεῖ σάν καὶ πρῶτα· ἐμεῖς τοὺς ἐβαρέσαμεν ἀπ’ ὀπίσω κὶ ὁ Κιαχα-

γιαμπέης με τὴν Καββελάρια ἐστεκόταν ἀπὸ ἔμπροστὰ, γιὰ νὰ τοὺς βάλουμε εἰς τὴ μέση καὶ νὰ τοὺς χαλάσουμε καὶ νὰ τοὺς πιάσωμεν σκλάβους. Ἀλλὰ οἱ Ῥωμαῖοι βαστάζανε τὸν πόλεμο ὡς τὸ μεσιμέρι, καὶ δὲν ἔμπορέσαμεν νὰ τοὺς σεῖξουμε. Ὑστερα ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἀνέβηκε ἐπάνω καὶ ὁ Κιαχαγιαμπέης με τὴν Καββελάρια, ἐκάμαμε πολλὰ γιουρούσια (ἐφόδους), ἀλλὰ δὲ ἔμπορέσαμε νὰ τοὺς πάρουμε, καὶ ἐσκοτωθήκανε πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς. Τὸ βράδυ ἔμαζώχθηκαν καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἀπ' ὅξω καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλη τὴν νύχτα· ἀλλὰ ἡμᾶς βάλανε εἰς τὴ μέση καὶ ἡμᾶς βαρήγανε ἀπὸ ἔμπροστὰ καὶ ἀποπίσω. Τὴν αὐγὴν σὰν ἐβγήκεν ὁ Ἥλιος εἶδαμε πῶς χανόμαστε, καὶ ἐβάλαμε φουμάδα (φανόν), καὶ τότε ἐτσάκισε ὅλο τὸ ἀσκέρι. Τότε ἡμᾶς βάλανε ἔμπροστὰ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐπήραμε ἓνα ρέμα, καὶ πόσοι ἤρθαμε μέσα, οὐτ' ἐμεῖς δὲν ἤξεύρομεν. » « Καλὰ αὐτὰ, τῷ λέγει ὁ Δελιγιάννης, ἀλλὰ τὴν ἀφεντιά σου, γιὰ τί σ' ἔφεραν εἰς τὴν φυλακὴν; » Καὶ ὁ Τοῦρκος εἶπε· « Ὅταν ἡμᾶς ἐκυνηγοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Κιαμίλπεη ἐφόρειγε μαλαματένια ἄρματα, πιστόλαις καὶ γιαταγάνι, καὶ ἐφοῦσκωσ' ἀπὸ τὴν πιλάλα καὶ τὰ πέταξε γιὰ νὰ ἑλαφρώσῃ. Τότε ἐγὼ πέταξα τὰ ὀδικάμου καὶ ἐφόρεσα ἑκτενοῦ. Τώρα μ' ἐβάλανε εἰς τὴ φυλακὴν γιὰ νὰ τοῦ τὰ δώσω πίσω. » « Ἐσὺ τί τοὺς εἶπες; » λέγει ὁ Θ. Δελιγιάννης, « Τοὺς εἶπα, ἀπεκρίθη, εἰς τὸ Βαλτέτσι ποῦ τ' ἄφησε ἅς πάγῃ νὰ τὰ πάρῃ. » « Καλὰ τοὺς εἶπες, » λέγει ἐκεῖνος. Ταῦτα ἐλέχθησαν

μετὰ τοῦ Τούρκου, ὅστις μετὰ δύο ὥρας ἀπεφυλά-
κισθη· φαίνεται δὲ, ὅτι ἐκ Θεοῦ μόνον ἐστάλη εἰς τὴν
φυλακὴν, ἵνα ἀναγγεῖλῃ πρὸς τοὺς φυλακισμένους τὰ
γεγόμενα ἐν Βαλτετσίῳ πρὸς παρηγορίαν των (α). Μετ'

(α) Μετὰ τὴν ἤταν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐν Βαλτετσίῳ πρώτην
μάχην ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν νὰ κρατηθῇ ἡ θέσις αὕτη ὡς ἀρμο-
διωτάτῃ εἰς νίκην, καὶ συνεπεία τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐκλεχθέντες
ἕως οκτακόσιοι πεντήκοντα ὠχυρώθησαν ἐκεῖ.

Τούτων δὲ ἦσαν ἀρχηγοί· ὁ Κυριακούλης καὶ Ἡλίας Μαυρομιχά-
λαι ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου Μανιατῶν· ὁ Δημήτριος Παπαζώνης
τριακοσίων ὡς ἔγγιστα Μεσσηνίων· ὁ Παναγιώτης Κεράλας ἑκατὸν· ὁ
Μητροπέτροβας ἑκατὸν· καὶ ὁ Ἀναγνωσταράς, Παπαφλέσσας καὶ Ἡλίας
Φλέσσας τριακοσίων Μεγαλοπολιτῶν. Ἀφοῦ δὲ τὴν δωδεκάτην Μαΐου
εἰδοποιήθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ φανῶν (τοὺς ὁποίους ὁ ἐπὶ τούτῳ διορι-
σθεὶς Τριπολίτης Ἀξιωματικὸς Πουρναρᾶς ἤγαψε ἐπὶ τοῦ βουνοῦ
Ἐπάνω-Χρέπας), ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεστράτευσαν πρὸς τὸ Βαλτέτσι,
ἔδραμον πρὸς βοήθειαν· ὁ μὲν Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ Ἀνδρέας
Παπαδιαμαντόπουλος (ἐκ Δημητζίνης) μετὰ πεντακοσίων σχεδὸν ἐκ
Χρυσοθετσίου· ὁ δὲ Κανέλλος Δελιγιάννης ἐκ Πιάνας μετὰ δισχιλίων
ὡς ἔγγιστα Γορτυνίων· οἱ μὲν πρῶτοι ὄντες πλησιέστεροι εἰς τὸ Βαλτέ-
τσιον ἔφθασαν πρὸ τοῦ δευτέρου, ἀλλ' ὄντες ὀλίγοι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ
τοῦ ἐχθροῦ νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Κανέλλος μετ'
οὐ πολὺ, ἐφείκυσσε μὲν καθ' ἑαυτοῦ τὴν προσοχὴν τοῦ πλείστου μέρους
τῶν ἐχθρῶν, ἔμενε δὲ ἐντελῶς ἀκλόνητος κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτῶν· περὶ δὲ
τὴν ἐσπέραν ἐλθόντων καὶ τῶν εἰρημένων πεντακοσίων καὶ ὠχυρωθέντων
πλησίον τῶν δισχιλίων ἐμάχοντο ἅπαντες συσσωματωμένοι τὴν νύκτα
ὀλόκληρον. Αἱ δὲ ἐν Βερβένις καὶ Δολιανοῖς ἐτρατοπεδευμέναι δύο
χιλιάδες περίπου Κυνουριέων Σπαρτιατῶν καὶ λοιπῶν, οἵτινες ἦσαν
ὑπὸ τοὺς προῤῥηθέντας ἀρχηγούς καὶ οἱ ἐν Λεβιδίῳ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν
τοῦ Ἀνδρέου Ζαήμη, Σωτηρίου Χαραλάμπους καὶ Σωτηρίου Θεοχα-
ροπούλου δισχιλίοι Καλαβρυτινοὶ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ φθάσωσι πρὸ τοῦ

ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξεστράτευσαν εἰς Δολιανὰ καὶ Βέρβενα (α), ἀλλὰ παθόντες καὶ ἐκεῖ, ὅ,τι καὶ ἐν Βαλτεταίῳ, δὲν ἐτόλμων πλέον γὰ ἐκτίθενται εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ πόλει προσεδόκων παρὰ τοῦ Σουλτάνου βοήθειαν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τατάραγας διήρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν

τέλους τῆς μάχης διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν· ὁ Ἀντώνιος δὲ Μαυρομιχάλης μεθ' ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν καὶ ὁ Πέτρος Μπαρμπιτζίωτης μεθ' ἑκατὸν πεντήκοντα ὡς ἔγγιστα ἐπρόφθασαν κατὰ τὸ μεσονύκτιον· ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος δυνήθεις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἐνεθάρρουν οὐκ ὀλίγον τοὺς ἐν αὐτῇ Ἕλληνας, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς βοήθειαν. Τοῦτο πληροφορηθεὶς καὶ ὁ Καϊμακάμης ἐν Τριπόλει παρὰ τῶν τουρκικῶν σκοπῶν εἰδοποίησε τὸν Κιαχαγιάμπεην· ὅθεν ἐτάχυνεν οὗτος τὴν εἰς Τρίπολιν ἐπιστροφὴν του. Σ. Σ.

(α) Ὁκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐνδοξον καὶ ἐθνοσωτήριον τοῦ Βαλτεταίου μάχην ὁ Κιαχαγιάμπεης ἐστράτευσεν πανστρατιᾷ εἰς Δολιανὰ, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀντώνιος Κουμουστιανὸς καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοί, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἐκεῖ τὴν τύχην τῶν ὀθωμανικῶν ὅπλων· ἀλλ' ἰδὼν, ὅτι οἱ ἐν Βερβένοις ἐστρατοπεδευμένοι Ἕλληνες οἱ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν δύω Ἀρχιερέων Σελλασίας καὶ Ἑλούς, τοῦ Νικολάου Δελιγιάννη, Δημητρίου Καραμάνου, Παναγιωτάκη Γιατράκου, Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη καὶ Πέτρου Μπαρμπιτσιώτου ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Δολιανοῖς, ἀποσπᾶσας ἱκανὸν μέρος τοῦ στρατεύματός του τὸ ἔπεμψε κατ' αὐτῶν. Οὕτω δὲ μάχης διττῆς καὶ πεισματώδους συγκροτηθείσης καὶ ἐν Δολιανοῖς καὶ ἐκτὸς τῶν Βερβένων (ἅτινα καίγεται πλησίον ἀλλήλων), τηλικαύτην φθορὰν ἔπαθε τὸ τοῦ Κιαχαγιά στρατεύμα, ὥστε οὐ μόνον ἐφρονεύθησαν καὶ ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πλεῖστοι Ὀθωμανοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀποσκευαὶ αὐτῶν καὶ ἵπποι πολλοὶ καὶ δύω πυροβόλα διηρπάσθησαν. Σ. Σ.

αὐτῶν πρὸ τῆς φυλακῆς τῷ λέγει ὁ Παπαλέξης. « Χασάναχα, τί κάμνεις ; » ἐκείνος δὲ καίτοι συνεστέλλετο νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτὸν, δι' οὗς ἄλλοτε εἶχεν εἰπεῖ ἀπειλητικούς λόγους, ὅμως προσῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς καὶ ἀποκρίνεται « Τί νὰ κάμουμε ; Ταξιράτη σας (ἢ τύχη σας) καὶ σᾶς καὶ μᾶς· ὁ Θεὸς νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα. »

Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἰδόντες οἱ Ὁθωμανοὶ γονυκλιτῶς προσευχόμενον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐν μεγίστῃ ἦσαν ἀπορίᾳ, ἀγνοοῦντες τὸ αἶτιον τῆς τοιαύτης προσευχῆς. Ὁθεν τινὲς τούτων εἰς τὴν εἰρκτὴν μεταβάντες ἠρώτησαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας περὶ αὐτοῦ· εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ θρησκευτικὸν τῶν Χριστιανῶν καθῆκον, οὕτως ἡσύχασαν.

Τῇ δὲ 25 Ἰουλίου ὁ Θ. Δελιγιάννης προσεκάλεσέ τινα Σαραϊντάρην (ὑπηρετὴν τοῦ Σαραγίου) Παρασκευᾶν καλούμενον, καὶ ἀφοῦ ἤλθε τῷ λέγει· « Πήγαινε πρὸς τὸν Ἀχμέτ-Δέμον νὰ τοῦ εἰπῇς. Μ' ἔστειλ' ὁ Θεοδωράκης ὁ Δελιγιάννης ἀπὸ τὴν φυλακὴν, διὰ νὰ τοῦ στείλῃς ἓνα ψωμί μ' ἓναν ἄνθρωπον ὀδικόν σου πιστόν. » Πορευθέντος δὲ τοῦ ὑπηρετοῦ καὶ εἰπόντος ταῦτα, ὁ Δέμος ἔστειλε τρεῖς ἄρτους καὶ μικράν ποσότητα τυροῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ Μπουλούμπαση, τὸν ὁποῖον καὶ πρότερον εἶχε στείλει· ὁ δὲ Δελιγιάννης κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς τὸν Μπουλούμπασην, ἀφοῦ πρότερον ἐξῆλθε τῆς ἀλύσεως κατὰ διαταγὴν ἐκείνου. « Προσκύναμου

τὸν Μπέην καὶ εἰπέτου, ὅτι ἡμεῖς Καθ' γὰ (διένεξιν) μ' ἐσᾶς τοὺς Ἀρβανίταις δὲν ἔχομεν, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, καὶ ἂν θέλετε, σᾶς δίδω τριακοσίας χιλιάδας γρόσια καὶ ὅσο βιὸς δυνηθῇτε νὰ πάρετε ἀπὸ ὧ μέρη, καὶ μὲ τὰ ἄρματα σας καὶ μὲ τὸ βιὸς σας καὶ μὲ καράβια δικάμας καὶ μὲ ρεχέμια (ὀμήρους) νὰ πάτε ε' τὸν τόπον σας. » Ταῦτα εἶπε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἀναχωρήσας τῆς φυλακῆς ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δέμον καὶ διηγήθη ἅπαντα. Ἐκεῖνος τότε συσχεφθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων Ἀλβανῶν περὶ τοῦ προταθέντος, καὶ συζητήσας αὐτὸ ἀρκούντως συνήνεσεν. Ὅθεν ἔπεμψε πάλιν τὸν αὐτὸν Μπουλούμπασην μεθ' ἑπτὰ ἄρτων καὶ μιᾶς ὀκάδος τυροῦ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην παραγγέλλων πρὸς αὐτὸν ταῦτα. » Κάμετε σάμπρι (ἔχετε ὑπομονήν) ἕως δέκα ἡμέρας καὶ θὰ μαλώσουμε μὲ τοὺς Γερλίσιους (ἐντοπίους) Τούρκους γιὰ τοὺς λουφέδες μας (μισθοὺς) καὶ γιὰ τὰ ταῖνιά μας (σιτηρέσια), καὶ τότε ἐρχόμαστε χίλοι καὶ σᾶς βγάνουμε ἀπὸ τῆ φυλακῆς, καὶ κρατοῦμε ἀπὸ τῆ Μεγάλη-Ντάπια ὡς τὴν πόρτα τοῦ Καλαβρύτου, καὶ βγαίνουμε ὅλοι μαζί, καὶ ὅσους ἄλλους Ῥωμαίους βροῦμε τοὺς πέρνουμε μπροστὰ καὶ τοὺς βγάνουμε κ' αὐτούς. » Ταῦτα εἰπὼν ἐκ μέρους τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ὁ Μπουλούμπασης ἐπέστρεψεν. Διεπραγματεύετο δὲ ταῦτα ὁ Θ. Δελιγιάννης χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ Προὔχοντες· ἤδη δὲ λαβὼν ἀπάντησιν καταφατικὴν περὶ τῆς διαπραγματεύσεως

του, διηγήθη καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτὴν, καὶ συγχρόνως ἔλεγεν. « Ἄν ἐπιτύχω τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ ζώσῃ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς εὐγάλουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, δὲν θὰ ὑπάγω ν' ἀναπαυθῶ, ἀλλ' ἀμέσως θὰ μισθώσω τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ-Δέμον ὀκτακοσίους Χριστιανοὺς (Ἀλβανούς) καὶ θὰ πάρω ὅσους ἄλλους δυνηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐδικοὺς μας καὶ θὰ τρέξω κατὰ τῶν Τούρκων. » Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας διερχόμενοι ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς ἀξιωματικοὶ Ἀλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἐβόων κατὰ τοῦ Καϊμακάμη λέγοντες « Δὲν ἤρθαμε νὰ πουλήσωμε τ' ἄρματαμάς γιὰ νὰ φυλάξουμε τὰ Χαρέμια (ταῖς γυναῖκας) τῶν Ντουντούμιδων (α), θέλουμε τοὺς λουφέδες μας. » Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένετο δῆλον, ὅτι ἤρχιζε νὰ λαμβάνῃ χώραν ἡ παραγγελία αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἀσθενήσαντος τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ἀπὸ δυσεντερίαν καὶ φθάσαντος εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς, ἐλθὼν εἰς τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν ἠρώτησεν ἂν ἐγνώριζέ τις τῶν ἐκεῖ ἰατρικὴν. Ἐτυχε δὲ νὰ γνωρίζῃ ὁ Παῦλος Δημητρακόπουλος ἀπὸ Βασσαρά, ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Κερασιαῖς, ὡς προείπομεν, ὅστις ὑπεσχέθη τὴν ἰασιν αὐτοῦ, ἂν ἡ νόσος ᾗτον ὄντως δυσεντερία. Ἐξαχθεὶς ὤθεν τῆς ἀλύσεως ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλ' εὐρὼν αὐτὸν πνέοντα τὰ λοισθία, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν ἐλπίδα ζωῆς· ὤθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀποθα-

(α) Οὕτως ὠνόμαζον οἱ Ἀλβανοὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους.

νότος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ἐματαιώθη καὶ τὸ διαπραγματευθὲν σχέδιον.

Κατὰ τοῦτον σχεδὸν τὸν χρόνον ὁ Γεώργιος Βάρβογλης, ἐπειδὴ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πόλεως τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἤχθη εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ μικρὸν Κούτζουρον τὸ παρὰ τὸν Κάδον, ἥ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ κατεβρέχτο ὑπὸ τῶν βασάνιστων του μὲ ὕδωρ, ἀλλ' ὁ δεσμοφύλαξ πεισθεὶς παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη, συγγενοῦς τοῦ βασανιζομένου, δι' ἐνὸς Μαχμουτιῆ (α) ἐξήγαγε τοὺς πόδας του ἀπὸ τὰς ὀπὰς τοῦ Κουτζούρου καὶ τὸν ἔφερε πλησίον ἐκείνου. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀντώνιος Μενδῶρος, ἱατρὸς ἐξ ἀνάγκης τῶν Τούρκων, μεσιτεύσας ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς φυλακῆς· ἐξελθόντα δὲ ἐπεφόρτισαν αὐτὸν οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ νὰ ἀγοράσῃ καὶ στείλῃ πρὸς αὐτοὺς ἄλλας μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ, καὶ πρὸς ἀλλάτισιν τοῦ ἄνευ ἁλατος ἐζυμωμένου ἄρτου, καὶ εἰς προσφάγιον, διότι ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐστεροῦντο ἄλλου προσφαγίου.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν μῆνα Ἰούλιον ἀναβιβασθέντες πάλιν εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον, ὅπου καὶ πρότερον, οἱ δεκαοκτὼ Ἀρχιερεῖς καὶ Ποῦχοντες δι' ἀναπνοὴν καθαροῦ ἀέρος διέμειναν ἐκεῖ δεκαεπτὰ ἡμέρας. Δύω δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης τοὺς πρὸς τὸν Δεσμοφύλακα ἔνα Μαχμουτιῆ (β).

(α). (β). Χρυσεὺν ὀθωμανικὸν νόμισμα. Εἷς Μαχμουτιῆς ἰσοδυναμεῖ μὲ δεκαοκτὼ δραχμάς.

κατώρθωσε νὰ ἀναβιβασθῇ καὶ ἐκ τῶν Ἱεροδιακόνων
μόνος ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος. Πάσας δὲ τὰς ἡμέ-
ρας ἐν αἷς διέτριβον ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου ὁ Θεόδωρος
Δελιγιάννης προσποιούμενος, ὅτι ἔπασχε ἀπὸ διάρρροι-
αν συνείθιζε νὰ μένῃ ἱκανὴν ὥραν ἐντὸς τοῦ ἀποπάτου,
ὅστις ἦτο παραπεπηγμένος εἰς τὴν οἰκίαν μὲ ἀραιὰς
πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας σανίδας, καὶ νὰ βλέπῃ διὰ
τοῦ μεταξὺ τῶν σανίδων χάσματος τοὺς πολιορκούν-
τας τὴν πόλιν Ἕλληνας. Ἀμα δὲ τῇ ἀναβάσει αὐτῶν,
ὁ Σωτῆρος Κουγιᾶς ἐπιτρέψαντος τοῦ Καϊμακάμη ἔρε-
ρε δι' ἕκαστον τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἓνα
ὑποκάμισον ἀπὸ ἀστάρι· διότι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐκ
τοῦ ἰδρώτος καὶ τῆς μὴ ἀλλαγῆς ἐσάπησαν, ὡς προεβ-
ρέθη. Τότε Τοῦρκός τις Λαγκαδινὸς, Ἡσᾶς Ζοῦλ-
φος καλούμενος, ἐλθὼν ἐκεῖ παρεκάλει τὸν Θεόδωρον
Δελιγιάννην ἵνα γράψῃ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κα-
νέλλον καὶ προτρέψῃ αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Λαγ-
καδινοὺς Τοῦρκους διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς Τρίπολιν, ὑπο-
σχόμενος, ὅτι οὗτος ἤθελε κατορθώσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ
αὐτὸν διὰ τοῦ Κιάμιλπεη. Ἐκεῖνος δὲ εἶπε πρὸς αὐ-
τόν. « Πήγαινε ἔξω σ' τοὺς Ῥωμαίους καὶ εἰπέτους,
ὅτι ἔχεις λόγον ἀπὸ ἐμέ, διὰ νὰ εἴπῃς πρὸς τὸν Κα-
νέλλον, καὶ τότε ἀφοῦ σ' ἀφήσουν καὶ εὖρης αὐτὸν τὸν
ἐρωτᾷς, ἂν ἦναι καλὰ ὅλοι οἱ ἀδελφοί μου, καὶ ἡ οἰ-
κογένειά μου, καὶ λέγεις πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς
Τοῦρκους. Πορευθεὶς λοιπὸν ὁ Ἡσᾶς εὔρε τὸν Κα-
νέλλον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν

αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Θεοδώρου, ἐκεῖνος δὲ τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅλοι εἶχον καλῶς· ὁ δὲ Ἡσᾶς πάλιν τῷ λέγει. «Τοὺς Τούρκους τοὺς Λαγκαδινούς τί τοὺς ἔκαμες;» ὁ δὲ εἶπε. «Ἐστὰ σπίτια τοὺς κάθονται καὶ τρώγουν καὶ πίνουν.» Τοιαύτην δὲ ἔδωκεν ἀπάντησιν, ἃν καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Καρυταίνῃ μάχης εἶχε στείλει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Δελιγιάννην εἰς Λαγκαδία ἵνα φονεύσῃ αὐτοὺς, ὅπερ καὶ ἐγένετο, διότι ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἐν Καρυταίνῃ ἀποτυχίαν, τῶν Ἑλλήνων διασκορπισθέντων ἔνθεν κακεῖθεν, ἐπεχείρησαν νὰ μεταβῶσι πανοικεῖ εἰς Τρίπολιν. Τὴν περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγγελίαν ἔφερεν ὁ Ἡσᾶς πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶπε. «Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, Κύρ Θεωδωράκη; ὁ Κανέλλος ἐμάζωξε τοὺς Κλέφταις, (α) τοὺς Τσοπάνιδες καὶ τοὺς Ζευγολάταις καὶ γυ-

(α) Τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ὑπ' ὅψιν ἔχων ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης οὐ μόνον φιλοφρόνως ὑπεδέχθη τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ, ἐπειδὴ ἐθεώρει αὐτὸν ἐμπειροπόλεμον ὡς ἐκ τοῦ θείου τὸν ὁποῖον τέως διῆγεν, αὐθορμήτως παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὅπλων, μὴ εἰσακούσας τὰς εἰς τοῦτο τῶν προκριτωτέρων ἀντιρρήσεις, ἐνθουσιάζοντων ὅσα οἱ κάτοικοι ἐπὶ τῆς προτέρας ζωῆς του ὑπέστησαν. Τὰ πράγματα ἔδειξαν μετὰ ταῦτα, ὅτι ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης δὲν ἐφεύαθη τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ· διότι ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τὰ μέγιστα συνετέλεσε, διὰ τῶν στρατηγημάτων του, εἰς τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπελευθέρωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης τοσοῦτον ἐξωκειώθη μὲ τὰ πολε-

ρεύει να χάσῃ τὴν Τουρκιάν, ἀλλ' αὐτὴ δὲν χάνεται τόσον εὐκόλα γιὰ τ' εἶναι μεγάλο βασίλειο, κ' ἔχει βασιλέα, ὁποῦ δὲν θ' ἀφήσῃ τὰ πράγματα ἔτσι· ἀλλὰ ὁ Θεὸς σελαμέτι νὰ δώσῃ καὶ σ' ἑτάς καὶ σ' ἐμᾶς (δηλαδὴ ὁ Θεὸς νὰ καλλιτερεύσῃ τὰ πράγματα ἀμφοτέρων).

Κατὰ τὸν Αὐγουστον ὁ τότε ὀνομαστὸς διὰ τὴν ὠμότητά του Ὅθωμανὸς Τσεκούρας συναθροίσας περὶ τοὺς πεντήκοντα Χριστιανοὺς, ἐξ ὧν ἦσαν καί τινες ἱερεῖς, ἐφόρτωνεν αὐτοὺς ξύλα, τὰ ὅποια μετέφερον εἰς τὸ Σεράγιον· εἴτα ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ χορεύωσιν ἐν τῷ προαυλίῳ, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας ἐμαστίγωνε. Μετ' ὀλίγον δὲ διορισθεὶς ἐπιστάτης ἐπὶ τῆς κατασκευῆς προμαχῶνός τινος παρὰ τὴν πύλην τῶν Καλαβρύτων κατεμάστιζε πάλιν διακοσίους Χριστιανοὺς,

μικὰ, ὥστε μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἂν καὶ πρὸ ἐπτά μηνῶν εἶχεν ἀποβάλει τὰ Καλπάκια, τὰς Γούνας καὶ τὰ Τσαχτιρία, μὲ τὰ ὅποια ἐνδεδυμένος ἀνετράσῃ, ἀνεδείχθη μ' ὅλα ταῦτα γενναίτερος καὶ ἐμπειρότερος εἰς τὸ πολεμεῖν τῶν νηπιόθεν ἀσκηθέντων εἰς τὰ ὅπλα. Αἱ Πάτραι, ἡ Ἀκαρνανία, τὸ Ναύπλιον, τὸ Μεσολόγγιον, ἡ Δραμπάλα, τὰ Τρίκορφα, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τύποι εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων του. Τίς δ' ἐκ τῶν ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΩΝ ἀγωνιστῶν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἔνευ τῆς θελήσεως τοῦ Κανέλλου Δελιγιάννη καὶ τῆς τότε παντοδυνάμου οἰκογενείας αὐτοῦ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἐγίνετο, καὶ ἔνευ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ δὲν ἦθελε ποτὲ τελεσφορήσει; Σ. Σ.

οἵτινες ὑπ' αὐτῷ ὄντες μετεκόμιζον τὴν πρὸς κατασκευὴν τοῦ προμαχῶνος ὕλην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέθηκεν ἐπὶ τινος μαρμαρίνης πλάκῃς, τεθείσῃς εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ προμαχῶνος, ἐπιγραφὴν, φέρουσαν τὸ ὄνομά του, καίτοι ἦτον ἀπηγορευμένον εἰς ἰδιώτην νὰ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ δημοσίων οἰκοδομῶν, κατεδικάσθη μετὰ τὴν περαίωσιν τοῦ ἔργου διὰ τὴν αὐθάδειαν ταύτην εἰς τριάκοντα χιλιάδων γροσίων ζημίαν, ἀφοῦ κατεστράφη πρότερον ἢ πλάξ, ἐφ' ἧς ἦτον ἡ ἐπιγραφή. Ἀρνούμενος δὲ νὰ πληρώσῃ τὴν εἰρημένην ποσότητα τοῦ προστίμου ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ μικρὸν Κούτσουρον τὸ παρὰ τὸν Κάδον· ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης προσποιούμενος φυσικὴν ἀνάγκην προσῆλθεν εἰς τὸν Κάδον, καὶ καθίσας ἐπ' αὐτοῦ συνωμίλει ἐν τοιαύτῃ θέσει μετὰ τοῦ Τσεκούρα ἐρωτῶν αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν ἐφυλακίσθη. Διηγήθη λοιπὸν ἐκεῖνος πᾶν ὅ,τι συνέβη· προσέθηκε δὲ καὶ τοῦτο. « Ἄν ἔβγω, εἶπεν, ἀπὸ τὴν φυλακὴν, θὰ πάρω κοντά μου ὅσους ἔμπορέσω καὶ θὰ πάγω νὰ σμίξω μὲ τὸν Κανέλλον, καὶ θὰ βάλω τουφέκι σ' τοὺς μουρτάταις. »

Μετὰ δὲ τὴν 15 Αὐγούστου ὁ Μπίμπασης σφάξας πρόβατον ἐφίλευε μὲ αὐτὸ τὸν χειροῦργον Καδρὴν Τράσιταν, ὅστις ἐθεράπευσεν αὐτοῦ τὴν πληγὴν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης παρήγγειλε νὰ τοῦ στείλῃ τὴν μίαν ὠμοπλάτην· ὁ δὲ εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἔπεμψε ταύτην πρὸς αὐτόν. Εὐθὺς δὲ οὗτος γυμνώ-

σας αὐτὴν τοῦ κρέατος βλέπει περιεργότατον καὶ μοναδικώτατον θέαμα: Ἄνθρωπος ὀλομελὴς παριστάνετο ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν εἰκόνι, τοῦ ὁποίου ὁ ἕτερος ποῦς ἦτον ἀποκεχωρισμένος τοῦ λοιποῦ σώματος: Ἀπὸ χεῖρα εἰς χεῖρα περιήρχετο ἡ ὠμοπλάτη, καὶ ἕκαστος ἐθεώρει αὐτὴν μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Ὁ Παπαλέξης τότε ἐννοήσας τὴν ὑπ' αὐτῆς συμβολικὴν πρόβ-
 ῃσιν τοῦ μέλλοντος, ἐξήγησεν αὐτὴν οὕτως. «Ὁ ὀλο-
 μελὴς ἄνθρωπος, εἶπε, παριστάνει τὸ ὅλον τοῦ Σουλ-
 τάνου Κράτος, ὁ δὲ ἀποκεχωρισμένος ποῦς τὴν ἀφ'
 ὅλου τοῦ κράτους ἀποχώρησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν μι-
 κροῦ μέρους· καὶ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ ἐδικόν μας·
 ὅθεν ἔχετε θάρρος, διότι ἐξάπαντος θὰ ἐλευθερωθῶ-
 μεν.» Ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἐφύ-
 λαττε αὐτὴν μέχρις οὗ ἀπέθανεν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἰδόντες οἱ ἐν τῇ φυλακῇ
 τὸν Σωτῆρον Κουγιᾶν διερχόμενον διὰ τοῦ προαυλίου
 ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὸν
 Μπίμπασην συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν παρα-
 καλέσωσι ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τοὺς Τούρ-
 κους καὶ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐγκρίναντες δὲ τοῦτο
 ὑπεχρέωσαν τὸν Τριπόλεως Δανιὴλ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς
 αὐτὸν ἐκ μέρους πάντων· οὗτος δὲ προσεγγίσας εἰς
 τὸ παράθυρον, ὅτε κατέβη καὶ διήρχετο ἐκεῖθεν ὁ Κου-
 γιάς, λέγει πρὸς αὐτόν. «Ἀρχοντα,» ἐκεῖνος δὲ ἅμα
 ἀκούσας τὴν φωνὴν ἐστάθη, χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς
 τὸν λαλοῦντα παντελῶς, οὐδὲ πρὸς ἄλλο μέρος· καὶ

ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξηκολούθησε λέγων. « Δὲν εἶναι κανένα ἔλεος καὶ διὰ ἡμᾶς; » Αὐτὺς τότε ὑψώσας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν κεφαλὴν, εἶπεν, « ὁ Θεὸς, » σημαίνων μὲ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον δύναται νὰ τοὺς εὐσπλαγχνίσῃ, αὐτὸς δὲ δὲν εἶχεν οὐδεμίαν δύναμιν.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Γράνα μάχην πλησιάσας ὁ Σουλειμάναγας ὁ Φαναρίτης εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς εἶπε. « Τί κάμνετε; » ὁ Παπαλέξης ἀπεκρίθη « Τί νὰ κάμωμἐν; βλέπεις εἰς ποίαν κατάστασιν εἰμεθα.» Καὶ ὁ Τοῦρκος αὖθις λέγει. « Κ' ἐμεῖς ἐπήγαμε σ' τοῦ Λουκᾶ γιὰ νὰ πάρουμε ζαερέ κ' ἐπεράσαμε ἔπει ζαχμέτι (μέγαν κίνδυνον), γιατί, ὅταν ἐγυρίζαμεν εἶχαν οἱ Ῥωμαῖοι πιασμένη μιὰ Γράνα καὶ μᾶς ἐχάλασαν πολὺ ἀσκέρι. Δὲν μοῦ λές, Παπαλέξη, τί γυρεύουν αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ποῦ μαζώχθηκαν τρογύρω σ' τὸ Κάστρο; » « Θὰ τὸ βροῦν, Ἀγά μου, εἶπεν ὁ Παπαλέξης, ἐκεῖνο ποῦ γυρεύουν. » « Νησιαλὰ θὰ τὸ βροῦν, Παπαλέξη, » ἐπανέλαβεν ὁ Τοῦρκος (τούτων δὲ ὁ μὲν Παπαλέξης ἐνόει, ὅτι θὰ εὕρωσι, ἤγουν θὰ κυριεύσωσι, τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Τοῦρκος, ὅτι θὰ εὕρωσι τὴν τιμωρίαν, ἤγουν θὰ τιμωρηθῶσι). Τότε ὁ Τοῦρκος ἀποβλέψας καὶ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην, εἶπεν. « ἐδώξω σ' τοῦ Μαντζαγρᾶ εἶχαμε τόπο κ' ἐμαζώναμε ἴλιγα λάχανα, ἤρθ' ἀδερφὸς σ' ὁ Δημητράκης καὶ τόπιασε καὶ τώρα δὲν ἔμποροῦμε νὰ βγοῦμε οὔτ' ἀπὸ τὴν πόρτα. » (α).

(α). Ὁ Δημήτριος Δελιγιάννης, ἀφοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ

Ἐλθὼν δὲ καὶ ὁ Μεραγκαζίκος, Τοῦρκος Λαγκα-
δινός, κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς
καὶ θεωρήσας ἀπὸ τὸ παράθυρον τοὺς ἐνδον φυλακισμέ-
νους, εἶπε· « Τί κάμνετε ; » « Τί νὰ κάμωμεν ; ἀπε-
κρίθη ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος· ἐδῶ μέσα εἴμεθα ἄρρω-

Δάλα (ἐνθα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ποῦσι, ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Γορτυνίων
καὶ Ὀλυμπίων, ἔδειξε γενναιότητα καὶ ἀνδρίαν, ἃν καὶ πρὸ
τριῶν μόλις μηνῶν παρήγγεζε τὴν τρυφηλότητα καὶ τὰ Ὀθωμανικὰ
ἐνδύματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδεδυμένος ἀνιστράφη, καὶ ὤρμητε εἰς τὰ πο-
λεμικὰ), μετέφερεν ἐκ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἅπασαν τὴν Δελιγιαννι-
κὴν οἰκογένειαν εἰς Λαγκαδία, ἥτις μαθοῦσα τὴν ἐν Καρυταίνῃ ἀπο-
τυχίαν τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταφύγει ἐκεῖ, μετέβη εἰς τὴν πολιορκίαν
Τριπόλεως. Ἐκεῖ δὲ ὁδηγῶν τὸ διὰ τὰς δάφνας τῆς εἰς τὸ Ποῦσι νί-
κης κατασταθὲν ἀτρόμητον στράτευμά του, κατέλαβε τὴν Γράναν μετὰ
τοῦ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κανέλλου διορισθέντος, ὡς ἐμπειροπολέμου,
Ἀρχηγοῦ τῶν Τριπολιτῶν (τὰ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν τῶν Τριπολι-
τῶν αὐτῶν, ὀκτακοσίων περίπου ὄντων, ἔκαμεν αὐθορμήτως ὁ Βασί-
λειος Χρηστακόπουλος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.) Ἀθα-
νασίω Κίντζου, καὶ τινων ἐκλεκτῶν ἀποσπασμάτων τοῦ περὶ τὴν Τρί-
πολιν λοιποῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ δὲ τῆς ἀνδρίας καὶ τόλμης του
κατόρθωσε μετὰ σφοδρὰν καὶ αἱματηρὰν μάχην νὰ κερδήσῃ τὴν νί-
κην οἱ Ἕλληνες. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ ὁ μὲν Θεόδωρος Κολοκοτρῶ-
νης ἐφ' ὑψηλοῦ τινὸς τόπου, κατὰ τὴν θέσιν Μύτικα παρὰ τὴν Γράναν,
ιστάμενος, διεύθυνε τὰ τῆς μάχης, ὁ δὲ Κανέλλος Δελιγιάννης κατα-
λαβὼν μετὰ πεντακοσίων σχεδὸν στρατιωτῶν θέσιν τινὰ, Μπεντενάκι
καλουμένην, καὶ ταύτην παρὰ τὴν Γράναν, περιεκυκλώθη πανταχόθεν
παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ μόλις διεσώθη μετὰ τινων ὥρων μάχην.

Πολλοὶ τῶν Γορτυνίων ἠνδραγάθησαν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Γράνας, ἐν
οἷς καὶ ὁ ἐκ Λαγκαδίων Ἀναγνώστης Πετρακόπουλος, τὸν ὁποῖον ἰδὼν
ὁ Θ. Κολοκοτρῶνης αἱματωμένον διέταξε νὰ δέσῃ τὰς πληγὰς αὐ-
τοῦ· ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ῥ α κ ῆ ς μόνον εἶχεν ἀνάγκην.

στοι καὶ δυστυχησμένοι » (ἤσθένουν δὲ πολλοὶ ἐξ αὐ-
τῶν). « Ἀμὴ ὁ Παπαλέξης τί κάνει ; » ἐπανέλαβεν ὁ
Τουρκος. « Ἐδῶ μέσα εἶν' ἄρρωστος, » εἶπε. Καὶ ὁ
Τουρκος λέγει, « ἔτσι τῶχουν οἱ ψηλοὶ, γκρεμίζοντ'
ὀγλίγωρα, (ἦτο δὲ ὁ Παπαλέξης ὑψηλοῦ ἀναστήμα-

Μετὰ δὲ ταύτην τὴν νίκην, λόγος ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν, περὶ
τοῦ τίς ἔμελλε νὰ καταλάβῃ τὸ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Τριπόλεως ἐπὶ λο-
φίσκου κείμενον καὶ ὀλίγον τοῦ φρουρίου ἀπέχον χωρίον Μαντσαγρᾶ·
οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα ν' ἀναδεχθῇ τὴν φύλαξιν τοσοῦτον κινδυνωδестаῆτος
θέσεως, καίτοι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ποτὲ δὲν εἶχον παραιτή-
σει ἀπὸ τὰς χεῖρας τὰ ὅπλα. Ἀλλ' ὅμως ὁ Δημητρί-
τριος Δελιγιάννης αὐτορμήτως ἀνεδέχθη, καὶ, μὲ
ἐκπληξὴν ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατέ-
λαβε τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου τὸ χωρίον
Μαντσαγρᾶ καὶ ἐφρουρεῖ αὐτὸ μέχρι τῆς ἀλώσεως
τῆς Τριπόλεως, ἀποκρούσας γενναίως τὰς κατ' αὐτοῦ ἐφόδους
τῶν ἐχθρῶν. Τότε δὲ μετὰ τὴν εἰς τὸν προμαχῶνα τοῦ Ναυπλίου ἔφο-
δον τῶν Ἀγιοπετριτῶν καὶ Μεσσηνίων εἰσέβαλε διὰ τοῦ προμαχῶνος
τοῦ Σερράγιου, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου, τυχόντος ἐκαὶ μετ' αὐ-
τοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὄρμησαν κατ' αὐτῶν ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας
ὀθωμανῶν, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἦσαν συνηθροισμένοι εἰς
τὸ Σερράγιον, ἠναγκάσθησαν νὰ ὁπισθοδρομήσωσι καὶ εἰσβάλωσι διὰ τῆς
παραπλησίον Πύλης τοῦ Ναυπλίου.

Ὅλιγας δὲ ἡμέρας πρότερον, ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου τινες τῶν φρου-
ρούντων τὸ Σερράγιον στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δημητρίου
Δελιγιάννη ἐποιοῦν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, σημεινόντες μὲ τοῦτο,
ὅτι ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ ἐζήτουν σωτηρίαν· τούτους ἰδὼν ὁ Δ. Δελιγι-
άννης διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς φυλάττωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ χωρὶς
νὰ ἐνοχλήσωσιν αὐτοὺς μηδαμῶς. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ μετὰ ταῦτα
ἐνδοξος ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ Χατοῦ-Χρη-
στος. Σ. Σ.

τος). Ἀμὴ ὁ Θεοδωράκης τί κάνει; » Τότε ὁ Δελιγιάννης κλίνας τὸ σῶμά του πρὸς τὸ παράθυρον. « Καλὰ ἤμουν, ἀπεκρίθη, καλὰ εἶμαι, καὶ καλὰ θὰ εἶμαι, ἀλλὰ σὺ νὰ ἰδῶ. » (Ἦσαν δὲ ἀμφοτέροι ἀσπόνδοι ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους). Σιωπήσας πλέον ὁ Τοῦρκος μετέβη κατ' εὐθεῖαν εἰς τοῦ Κιαμίλπεη καὶ διηγήθη πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης τῷ εἶπε· οὗτος δ' εὐθὺς θυμωθείς διὰ τοῦτο καὶ ἐπιπλήξας αὐτὸν εἶπεν· « Ἐσεῖς μπιρπάταις ἐφέρατε τὸ πρᾶγμα σ' αὐτὸν τὸν μπερεσέ » (τὴν κατάστασιν). Ἐγείνε δὲ γνωστὸν τοῦτο πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἀπὸ τὸν Ἠλίαν Σκούραν, Τριπολίτην, ὅστις εὐρεθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κιαμίλπεη τὴν ὥραν ἐκείνην, ὅτε ἐλέχθησαν, διηγήθη ταῦτα πρὸς αὐτοῦς.

Ἐξοδευθέντων τῶν χρημάτων, ὅσα ἕκαστος εἶχεν ἐν τῇ φυλακῇ, δὲν ἔμεινε πλέον οὐδ' ὀβολὸς εἰς οὐδένα· γνωρίζοντες δὲ, ὅτι ὁ Κορίνθου εἶχεν ἕξ χιλιάδας γροσίων, τὰ ὅποια διεφύλαττε, μὴ ἀναγκαζόμενος νὰ ἐξοδεύῃ, ὥς διατρίβων παρὰ τῷ Κιαμίλπεη, ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες δάνειον χιλίων γροσίων, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστειλαν ἄνθρωπον· « Δὲν ἔχω, ποῦ νὰ τὰ εὔρω. » Δοθείσης λοιπὸν ταύτης τῆς ἀπαντήσεως, ὁ ἀπεσταλμένος ἐστράφη, ἔν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρχιερεὺς· « Εἰπέ τους νὰ κάμουν μίαν ὁμολογίαν, ὁ Θεοδωράκης ὁ Δελιγιάννης, ὁ Τριπόλεως, ὁ Πεῤῥούκας καὶ ὁ Ναυπλίου, καὶ τότε τοὺς δανείζω πεντακόσια γρόσια. »

Ἀναχωρήσας δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπορεύθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ διηγήθη, ὅ,τι εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κορίνθου· ἀλλ' ὁ Δελιγιάννης θυμωθεὶς εἶπε. « Νὰ χαθῇ αὐτὸς καὶ τὰ γρόσια του, κ' ἐγὼ δανείζομαι ἀπὸ Τούρκους. Ἐγὼ ἔμβασα ς' τὴν φυλακὴν τριάντα χιλιάδες γρόσια καὶ δὲν τὰ ἐλυπήθηκα, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐξοδεύσαμεν, καθὼς καὶ ὅ,τι καθεὶς εἶχε. » Παραχρῆμα δὲ προσεκάλεσε τὸν δεσμοφύλακα καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χάρτην καὶ μελανοδοχεῖον, καὶ ἀφοῦ τῷ ἔφερεν, ἔγραψε μικράν τινὰ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μπινά-Ἐμίνην, Τοῦρκον Κωνσταντινουπολίτην φίλον του, ζητῶν παρ' αὐτοῦ δάνειον· οὗτος δὲ εὐθύς, ἄνευ οὐδενὸς ὁμολόγου, τῷ ἔπεμψε χίλια γρόσια· καταναλωθέντων δὲ καὶ τούτων μετὰ 5-6 ἡμέρας, δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ζητήσας ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοῦ τριακόσια γρόσια.

Καὶ τῶν τελευταίων δὲ καταναλωθέντων, περὶ τὰς 10 Σεπτεμβρίου λέγει ὁ Ἰωάννης Περρούκας πρὸς τοὺς λοιπούς. « Δὲν μᾶς πειράζει τίποτε νὰ δώσωμεν Ἀρτζιάλι (ἀναφορὰν) πρὸς τοὺς ἐντοπίους Ἀγάδες, Κιαμίλμπεην καὶ λοιπούς, ἵνα καταπραυνώμεν αὐτοὺς μὲ τοῦτο ὅπου εἶναι ὠργισμένοι, διότι δὲν τοὺς ἐπροσέσαμεν, καὶ ἴσως πεισθῶσι νὰ μᾶς ἐλευθερώσωσι πλέον ἀπὸ αὐτὰς τὰς βασάνους. » Τότε ὁμοφώνως ὁ Παπαλέξης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη λέγουσι. « Πῶς νὰ προσπέσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτοὺς, ἀφοῦ μᾶς μετεχειρίσθησαν μὲ τοιοῦτον ἀνάξιον τρόπον; αὐτοὶ

ἔπρεπε, διὰ τὴν ἀσφάλειάν των, νὰ μᾶς φυλάξωσι καὶ νὰ μᾶς περιποιηθῶσι, παραλαμβάνοντες ἓνα ἐξ ἡμῶν ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀκολούθως, ἃς μᾶς ἔκαμον, ὅ,τι ἤθελον. Δύνανται λοιπὸν αἱ χεῖρές μας νὰ γράψωσι « οἱ σκλάβοι σας Παπαλέξης, Δελιγιάννης, ἀφοῦ ἡμεῖς μετ' ὀλίγον θὰ πάρωμεν αὐτοὺς σκλάβους ; » Ταῦτα εἰπόντες δὲν συνήγουν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀναφορᾶς, μέχρις οὗ ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως εἰπὼν, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γείνη ἡ ἀναφορὰ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπογραφῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς γενικῆς λέξεως, Οἱ φυλακισμένοι, τὴν ὁποίαν ἰδιοχείρως ἔμελλε νὰ γράψῃ ὁ γραφεὺς αὐτῆς, κατέπεισεν τούτους· ὅθεν συγκατένευσαν. Γράψας λοιπὸν ὁ Περρούκας αὐτὴν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν καί: ὅτι κατηγάλωσαν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχον, καὶ ἐπειδὴ δὲ ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς οὐδὲ λεπτόν, ἐλίμωττον. Ἐνεχείρισαν δὲ ταύτην εἰς τὸν δεσμοφύλακα, τὴν ὁποίαν παραχρῆμα ἐκεῖνος ἔδωκεν εἰς τὸν Κιαμίλμπεην. Οὗτος δὲ ἄνευ ἀναβολῆς ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς Μπουλούμπασην μετὰ ἐννέα ἄρτων, ὅστις προσφέρων αὐτοὺς, εἶπε. « Διατὶ δὲν ἐγράφατε ἀπὸ προτῆτερας τὸν Μπέη, ὅτι δὲν ἔχετε χαρτζιλῆχι (ἔξοδα) γιὰ νὰ σᾶς στείλῃ καὶ παράδες καὶ ψωμί, ὅπου ἔχομε τόσα σιτάρια ; » Καὶ οἱ ἐν τῇ φυλακῇ ἀπεκρίθησαν. « Τώρα τὰ ὥσαμεν. » Εἶπε δὲ ὁ Μπουλούμπας, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς πολὺς σῖτος καίτοι ἐστεροῦντο αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐγνοήσωσιν οἱ φυλακισμένοι, ὅτι κατηγαλῶθησαν

αὶ ζωοτροφαί, καὶ ἡγγίζεν ἡ πτώσις τῆς πόλεως.

Ἀπεβίωσεν δὲ τότε ὁ Μονεμβασίας Χρύσανθος διά τε τὴν κοκοπάθειαν καὶ δι' ἀτροφίαν· διότι δὲν ἔδύνατο νὰ φάγῃ τὸν ἐκ κριθῆς καὶ ὀρόβου κατεσκευασμένον ἄρτον. Ὀλίγων δὲ ἡμερῶν παρελθουσῶν, ἀπέθανεν ὡσαύτως καὶ ὁ Ἱεροδιάκονος τοῦ Χριστιανουπόλεως. Τὸν δὲ Κοπανίτσαν ἀσθενήσαντα, ὑπηρετεῖ μὲν ὁ Μελέτιος, ὅστις ἦτο παρ' αὐτῷ, ἀνεπλήρωνε δὲ τὸν ἱατρὸν ὁ Περβούκας. Ἀλλ' ὁμως, ἀναβρώσαντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἡσθένησεν τὴν 17 Σεπτεμβρίου ὁ Μελέτιος καὶ ἐκινδύνευε, συγχρόνως δὲ ἀνεβιδάσθησαν ἅπαντες εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον τοῦ Σεραγίου, ὅπου ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἀπαλλὰχθέντες καὶ τῆς ἀλύσεως, ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος. Ἀμα δὲ ἀνεβιδάσθησαν, ἔφερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Χάνι τοῦ Κιαμίλπεη (Ἀποθήκη ἐμπορευμάτων) περὶ τὰ πεντήκοντα ἐφαπλώματα, καὶ δι' ἕκαστον ἐν ὑποκάμισον, ἐν γελέκι, ἓνα ἀντερὶ, καὶ ἓνα φέσι, καὶ κουρέα ἓνα κείρη τοὺς Προῦχοντας, τῶν ὁποίων ὁ πώγων κατέβη ἐπὶ πολὺ μὴ κοπείς ἀφ' οὗτο εἰσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀφοῦ δὲ ἅπαντες ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τὰ γενεῖα, μόνος ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἔμεινε γενειῶν, εἰπὼν, ὅτι ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν γενειάδα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πάντες ἡσθένησαν, καὶ ἐπεσκέπτετο αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος Μενδῶρος, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ θάνατος ἤρξατο νὰ θερίζῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπεβίωσαν ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερ-

μανός, ὁ Δημητριάδης Φιλόθεος, ὁ Παπαλέξης, ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκι καὶ ὁ Πρωτοσύγκελλος τοῦ Ἀνδρούσης Χρύσανθος. Ἰδόντες οἱ Ὀθωμανοὶ τὸν συχνὸν θάνατον αὐτῶν, λίαν ἐφοβήθησαν, διότι, ἐγγιζούσης τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, πρὸς ἀσφάλειάν των ἐπεθύμουν τὴν ζωὴν τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προυχόντων. Ὅθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Κιαμίλμπεης μετ' ἄλλων τινῶν Ἀγάδων, καὶ ἀφοῦ ἐνεθάρρυνε πρότερον αὐτοὺς συμβουλεύων νὰ ὑπομείνωσι, διότι τὰ δεινὰ των ἐμελλον νὰ παύσωσιν ἐντὸς ὀλίγου, παρηγόρει ἕκαστον ἰδίως, ἐρωτῶν καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος· διότι, καίτοι ἐγνώριζε πρότερον πολλοὺς, ἤδη διὰ τὴν κακουχίαν τὰ δεινὰ καὶ τὴν ἀσθένειαν καταστάντας ἀγνώστους δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνη· εἶτα παρηγορήσας αὐτοὺς ἀνεχώρησε. Τὴν μεσημβρίαν πάλιν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐλθὼν καὶ ὁ Διερμηνεὺς εἰς τὴν φυλακὴν, λέγει· «Κάμετε γαῖρέτι (ἔχετε ὑπομονὴν) καὶ ὅ,τι ἔχει νὰ γείνη, θὰ γείνη ἐντὸς τριῶν τῶ πολὺ ἡμερῶν.» Τότε ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, «Ἀρχοντα, λέγει, τί γαῖρέτι νὰ κάμωμεν εἰς τοιαύτην ἐπιδημίαν τριάντα ὀκτὼ ἄνθρωποι, ὅλοι ἀσθενεῖς καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ὄνδᾶ (δωμάτιον) κλεισμένοι; δι' αὐτὸ βέβαια μᾶς ἐκάματε ἔτσι, διὰ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι καὶ νὰ μὴ μείνωμεν κανεῖς, ὥστε νὰ σᾶς χαρίσωμεν τὸν κόσμον· καὶ εἴθε νὰ τὸν χαρῆτε, καθὼς τὸν ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς· Σᾶς ἀφίνομεν λοιπὸν διαδόχους.» Τούτων λεχθέντων αὐτὸς ἀνεχώρησε καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Καϊμακάμην εἶ-

πεν, ὅσα ἤκουσε· πρὸς δὲ τὸ ἐσπέρας, ὡς διετάχθη, διεμοίρασαν αὐτοὺς εἰς τρία δωμάτια, τὸν μὲν Θεόδωρον Δελιγιάννην, τὸν Γιαννούλην Καραμάνον, τὸν Ἰωάννην Περβρούκαν, τὸν Τριπόλεως Δανιήλ καὶ τὸν Ἱεροδιάκονον αὐτοῦ Ἰωσήφ εἰς ἓν δωμάτιον, ἄλλους δὲ εἰς ἄλλο καὶ τοὺς λοιποὺς ἀφῆκαν ὅπου ἦσαν. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅτε οἱ πλείονες τῶν ἀσθενῶν ἤγγιζον εἰς τὸν θάνατον, καὶ ὁ μὲν Τριπόλεως ἦτον ἀναίσθητος, ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἐψυχοῦράγει κρατούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου, αἴφνης φαίνεται παλαιός τις ὑπηρέτης τῶν Δελιγιανναίων Χρυσάντης καλούμενος, μετὰ τινος Ἀλβανοῦ ὀνομαζομένου Κοντοχαμπίπου, καὶ ἰδὼν τὸν ἱεροδιάκονον Ἰωσήφ κρατοῦντα τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην, λέγει· «Καλὴ ὥσπερα Διάκο· τί κάμνετε;» ἐκεῖνος τότε μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυρῥοοῦντας ἀποκρίνεται· «Βλέπεις τί κάμνομεν.» καὶ αὐτὸς πάλιν λέγει· «Δὲν φωνάζεις τοῦ ἀφέντη μου νὰ σηκωθῇ, γιὰ νὰ τὸν πάρω νὰ βγοῦμ' ἐξω;» Τότε ὁ Ἰωσήφ φωνάζει δις τὸ ὄνομα τοῦ Θ. Δελιγιάννη, ἀλλ' αὐτὸς κεκλεισμένῳ τῷ στόματι μὲ τὸν λάρυγγα εἶπεν, «Αἶ!» Ἐκεῖνος δὲ τῷ λέγει· «Δὲν σηκώνεσαι, ὅπου ἦρθ' ὁ Χρυσάντης;» αὐτὸς τότε ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις του ἀπήντησε, «Ποῖος Χρυσάντης;» ὁ δὲ Χρυσάντης εἶπεν· «Ἐγὼ ἀφέντη ἦρθα νὰ σὲ πάρω γιὰ νὰ βγοῦμ' ἐξω.» καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη «ἀμέσως νὰ βγοῦμε.» καὶ αὕτη ἦτον ἡ τελευταία αὐτοῦ ὁμιλία· διότι ὕστερον ἐξαγα-

γόντες αὐτὸν ἡμιθανῆ ἐπὶ σχεπάζματος μεγάλου κι-
βωτίου, ὡς ἐπὶ κραθβάτου, τέσσαρες ἄνθρωποι καὶ
μετενεγκόντες αὐτὸν ἐν δεκαλέπτῳ διαστήματι πρὸ
τῆς Πύλης τῶν Καλαβρύτων, εἶδον αὐτὸν ἐκψυχή-
σαντα, καὶ τεθνηκότα ἐξέφεραν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλε-
ως(α). Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμενον ἐν τῷ δωματίῳ προσδοκῶν-

(α) Παράδοξος σύμπτωσις! ὁ αὐτὸς ὑπέρτης παρεστάθη καὶ εἰς
τὸν τραγικώτατον θάνατον τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δελιγιάννη πατρὸς
τοῦ Θεοδώρου, ὅταν κατὰ τὴν 13ην Φεβρουαρίου τοῦ 1816 ἔτους
ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν οἱ Ὀθωμανοί.

Τὸν νεκρὸν τοῦ Θεοδώρου παραλαβόντες τινὲς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐ-
τοῦ μετέφερον καὶ ἐνταφίασαν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐν Λαγκαδίοις παρὰ τῇ
ἐκκλησίᾳ τοῦ Προδρόμου πατρικὸς τάφους των.

Ἄν καὶ ἐστερήθησαν οἱ Δελιγιάννη τὸν ἕξ ο ἄνθρωπον τοῦτον πολιτι-
κὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας των, τοῦ ὁποίου ἡ στέρτησις ἦτο λίαν ἐπαι-
σθητὴ, ὅμως οὐκ ἐδειλίασαν, οὐδὲ ἀπηύδησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγωνίζωνται
θαρράλῳς καὶ ἀδρῶς νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρί-
δος. Διότι κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821, ὅτε ἤρχισε τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος
ἡ σάλπιγξ ἠνέωξεν τὰς πλήρεις γεννημάτων πολλὰς ἀποθήκας των
(ἐκτὸς τῶν ἰδιοκτητῶν χωρίων των εἶχον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ
πολλῶν ἄλλων χωρίων τὰς προσόδους ἡγορασμένας, ὡς ἐσυνεθίζον
νὰ κάμωσι τοῦτο καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη χάριν κέρδους, καὶ
διὰ νὰ παρέχωσι πόρον ζωῆς εἰς τοὺς οἰκείους των) καὶ ἐχορήγησαν
πάντα τὰ ἐν αὐταῖς εἰς τροφὴν τοῦ περὶ τὴν Τρίπολιν καὶ Ἀλά στρα-
τοῦ, ὅστις ἐτρέφετο μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν νέων δη-
μητριακῶν καρπῶν πρὸς δὲ καὶ Τζαρούχια ἐπρομήθευσαν εἰς αὐτοὺς
καὶ πολεμεφόδια, ἅτινα εἶχον κατ' ὀλίγον συναθροίσει καὶ ἀποταμιεύ-
σει πρότερον εἰς τὰς ἐν Λαγκαδίοις οἰκίας των· δηλαδὴ ὑπὲρ τὰς
ἑβδομήκοντα πέντε Χιλιάδας Φυσεκοδεσμῶν (Ντεστεδῶν) καὶ ἀνά-
λογον ἀριθμὸν Στουρναρίων· ἔτι δὲ μετὰ τοσαύτης πάντοτε ἐλευθερι-

τες τὴν ἔξοδόν των, ἐξ ὧν ὁ Δανιήλ συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν καὶ μὴ ἰδὼν τὸν Δελιγιάννην ἠρώτησε τὸν Ἱεροδιάκονον αὐτοῦ «Ποῦ εἶναι ὁ Θεοδώρακης;» αὐτὸς δὲ εἶπεν· «ἤλθε ὁ Χρυσάντης καὶ τὸν ἔβγαλ' ἔξω.» Ἐκεῖνος τότε πολὺ λυπηθεὶς διὰ τοῦτο εἶπε μὲ δακρυβρεγμένους ὀφθαλμούς· «Μᾶς ἄφησε ὁ Θεοδώρακης κ' ἔφυγεν, ἐδῶ θ' ἀποθάνωμεν οἱ δυστυχεῖς.» Τότε ὁ Ἰωσήφ, καίτοι μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη, πρὸς παρηγορίαν ὁμῶς τοῦ εἶπε· «Τὸ βράδυ θὰ στείλῃ νὰ βγάλῃ κ' ἐμᾶς.»

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διὰ τινος ἱατροῦ Μπλάνου καλουμένου, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Πύλην τῶν Καλαβρύτων προμαχῶνος, παρήγγειλε πρὸς τὸν Τριπόλεως, ὅτι τὸ ἑσπέρας ἔμελλε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Ὅθεν ὁ Τριπόλεως ἐμπληθεὶς θάρρους προσεδόκα τὴν ταχεῖαν ἀπολύτρωσίν του. Ἐν ᾧ δὲ ἀνέμενεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, Χιὸς τις Στρατῆς καλούμενος, τοῦ Διερμηνέως οἰκεῖος, εἰσελ-

δοτήτος ἀνῆλθον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὥστε οἱ φίλοι των θαυμάζοντες αὐτοὺς ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς λέγωσιν, «ὅτι ἔπρεπε νὰ φυλάξωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς μέρος τῆς περιουσίας των, ἵνα μὴ δυστυχήσωσι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους.» Οὗτοι δὲ, καὶ ἰδίως ὁ ὢς πατὴρ τῆς Δελιγιαννικῆς οἰκογενείας παρὰ πάντων τιμώμενος Ἀνάστος Δελιγιάννης, ἀπεκρίνοντο· «ΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΩΜΕΝ ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΑΣ ΒΓΑΝΩΜΕΝ ΗΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΛΑΧΑΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΑΧΑΙΡΙ ΔΙΑ ΝΑ ΖΩΜΕΝ.» Σ. Σ.

θών εἰς τὴν φυλακὴν εἶπεν, ὅτι ἐπετράπη νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οἱ δύο Ἀρχιερεῖς Τριπόλεως καὶ Ὡλένης, ἀλλὰ μετατραπείσης τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐκρίθη κάλλιον νὰ ἀπολύσῃσι πάντας τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἀκούσαντες τοῦτο ἅπαντες κατελυπήθησαν, διότι ἤλπιζον, ὅτι ἐμελλον νὰ λυτρωθῶσι τὴν αὐτὴν ἡμέραν· ἀλλ', ἀγαθῇ τύχῃ, ψευθείσης τῆς τελευταίας αὐτῆς εἰδήσεως, ἤλθον ἄνθρωποι ἀπεσταλμένοι παρὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ ἐξήγαγον τὸν Τριπόλεως καὶ τὸν ἱεροδιάκονον αὐτοῦ Ἰωσήφ μετενεγκόντες αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαχμούτ--Ἐφέντη, ὅπου κατῴκει ὁ Λιμάσμπης. Εὖρον δ' ἐκεῖ τὸν Φωτάκον Χρυσανθόπουλον, τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον καὶ τὸν Λογιώτατον Ἀναστάσιον, μεσιτεῖα τῶν ὁποίων παρεχώρησεν ὁ Μπέης εἰς αὐτοὺς δύο ἡμιόνους· Ἐπ' αὐτῶν δέ, ὁδηγοῦντος τοῦ Φωτάκου, ἐξῆλθον τῆς Πύλης τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν σκοπῶν τῶν ἔξωθεν φρουρούντων ὁδηγούμενοι, μετέβησαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀθανασίου Κίντσου, Λαγκαδινοῦ, τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῶν Τριπολιτῶν.

Ἀφοῦ δὲ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, ἤλθεν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιερέως καὶ ἰδὼν αὐτὸν λέγει. « Εὐλόγησον, Δεσπότη μου· τί κάμνεις ; » « Δὲν ἤμπορῶ, Καπετάνιε, ἀπεκρίθη· δὲν ἐλπίζω νὰ ζήσω. » « Δὲν ἔχεις τίποτα, εἶπε· τώρα νὰ σ' ἐρωτήσω κάτι τι καὶ σοῦ

λέγω. Τὸν καιρὸν ὅπου ἤρθα ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο ἔς τὰ Λαγκαδία καὶ ἔγεινα ἀδερφοποιτὸς (α) μὲ τὸν κύρ Νικολάκη, θυμᾶσαις τὸ τραπέζι, ὅταν ἐπίναμε, τί μοῦ εἶπες καὶ τί σοῦ εἶπα ; » « Ἐνθυμοῦμαι, ἀπεκρίθη· ἔπια καὶ σοῦ εἶπα νὰ σὲ ἰδῶ ἐλευθερωτὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἰδοῦ σὲ βλέπω. » « Ἐγὼ τότε τί σοῦ εἶπα » λέγει ὁ Θ. Κολοκοτρώνης. « Μοῦ εἶπες, ἀπεκρίθη, νὰ μὲ ἰδῆς Δεσπότην, καὶ ἰδοῦ μὲ βλέπεις. » (ἦτο δὲ αὐτὸς, ὅταν ἐλέγοντο ταῦτα, Διδάσκαλος τῶν Δελιγιανναίων ἐν Λαγκαδίοις). Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης λέγει τότε· « Δὲν παθαίνεις τίποτα καὶ μὴ φοβᾶσαι· ἐδῶ ἔχουμε τὰ μέσα καὶ Γιατροὺς καὶ δὲν σ' ἀφίνουμε νὰ πεθάνης. »

(α) Ὅτε ὁ Βελῆ-Πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1812 ἐκστρατείας του κατὰ τῶν Ῥώστων, ἐφυλάκισε παρעυθὺς τὸν γέροντα Ἰωάννην Δελιγιάννην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον ὡς ὑπενεργήσαντας τὴν ἐκ Πελοποννήσου μετὰθεσιν αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα φοβούμενοι καὶ οἱ λοιποὶ Δελιγιάνναι ἀνεχώρησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Γόρτυνος καὶ ἐκρύβθησαν ἐκεῖ· τὸν δὲ Νικόλαον μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Ἑλένης, τῆς μετὰ ταῦτα συζύγου τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, καὶ μετὰ δύο θυγατέρων τοῦ Α. Παπατσώνη ἔστειλαν εἰς Ζάκυνθον. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελῆ-Πασᾶ ἐκ Πελοποννήσου ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διατελὼν ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ Ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν συνώδευσεν αὐτοὺς μέχρι Λαγκαδίων, ἀφοῦ διὰ τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δελιγιάννη εἶχε λάβει παρὰ τοῦ τότε διορισθέντος νέου Πασᾶ τὴν ἀδείαν τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Γόρτυνα, καὶ συναθροίσῃ ὅσα τῷ ὠφείλοντο παρὰ τινων τῶν ἐκεῖ κατοίκων χρήματα. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἔγεινεν ἐπιστήμῳ δι' Ἀρχιερέως καὶ ἀδερφοποιτὸς τοῦ Νικολάου Δελιγιάννη. Σ. Σ.

Ἀπὸ τὴν σκηνὴν τότε τοῦ Κίντζου μετέβησαν εἰς τὴν τοῦ Ἀνδρέου Παπαδιαμαντοπούλου, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτοὺς φιλοφρόνως. Συγχρόνως δὲ ἦλθε καὶ ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης μὲ ἄλλους πολλοὺς ἀρχηγούς, καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εἶπεν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα· «Τώρα, ὅπου ἐβγήκες ζωντανὸς ἔς τὰ χέρια μας, δὲν θὰ σ' ἀφήσωμεν ν' ἀποθάνῃς.» Εὐθὺς δὲ ὁ Κανέλλος προσεκάλεσε τὸν ἱατρὸν Μ. Κάβαν, ὅστις ἐπεσκέπτετο τὸν Ἀρχιερέα τέσσαρας ἡμέρας, μέχρις οὗ ἀνέρρωσεν ὀλίγον.

Τὴν πέμπτην δὲ ἡμέραν (23 Σεπτεμβρίου) ἔγεινεν ἡ ἐφοδος εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐθεώρουν εὐκρινῶς ὥς ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἱστάμενοι, ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅστις κεῖται ἐπὶ λόφου πρὸς τὸ δυτικοβόρειον μέρος τῆς πόλεως καὶ ὀλίγον ἀπέχει αὐτῆς, ὅπου ἐτάφη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ὡλένης Φιλάρετος. Ἐκεῖθεν εἶδον τοὺς Ἕλληνας ἐπελθόντας πρῶτον ἐπὶ τοῦ προμαχώνος (Δάπιας) τοῦ πρὸς τὴν ἐν Ναυπλίῳ φέρουσαν ὁδόν· ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Ἀγιοπετρίται (Κυνουριεῖς), τοὺς ὁποίους παραχρῆμα ἐμιμήθη ὁ Δημήτριος Δελιγιάννης μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ Καρυτηνῶν (Γορτυνίων), οἵτινες κατεῖχον τὰ χωρία Μαντζαγρᾶ καὶ Μπασιάκου, καταλαβὼν τὸν προμαχῶνα τοῦ Σεραγίου. Πρὸς δὲ ἰδόντες τὰς σημαίας τούτων ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐστημένas οἱ ἐν τῷ Ἀγίῳ Βλάσση Ἕλληνες ὥρμησαν πρὸς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἅμα προσήγγισαν εἰς τὴν τῆς Καρυταίνης

Πύλην ἐπυροβολήθησαν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ οἱ σημαιοφόροι ἐθανατώθησαν. Λαβόντες δὲ παραχρῆμα τὰς σημαίας ἄλλοι στρατιῶται προὐχώρησαν ἀτρομήτως εἰς τὸ τεῖχος, ἐφ' οὗ ἀναβάντες πολλοὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ὀθωμανούς· ἀνοίξαντες δὲ τὴν πύλιν εἰσήγαγον καὶ τοὺς λοιπούς. Ὡσαύτως πράξαντα καὶ τὰ ἄλλα σώματα τοῦ πολιορκουντος τὴν Τρίπολιν Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. Οὕτω λοιπὸν παντὸς τοῦ στρατοῦ εἰσορμήσαντος οἱ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν πάραυτα παρεδίδοντο, οἱ δὲ ἀντεῖχον βραχὺν χρόνον μαχόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἄχρις οὗ καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐπὶ μακρότερον μετὰ καρτερίας μεγάλης ἀντιστάντες τοῦ μεγάλου Προμαχῶνος (μεγάλης Δάπιας) φρουροὶ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας παρέδωκαν τὰ ὄπλα. Διὰ τὴν μεγίστην δὲ σφαγὴν καὶ τὴν πληθύν τῶν πτωμάτων, μολυνθέντος τοῦ ἀέρος καὶ μεγάλης δυσωδίας ἀποφερομένης, δὲν ἡδυνήθη ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως μετὰ τοῦ ἱεροδιακόνου αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ προτραπείς ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, μετέβη εἰς τινὰς τῶν κωμοπόλεων τῆς Γορτυνίας εἰς ἐντελῇ ἀνάρθρωσιν τῆς υἱείας αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἡλευθερώθησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν, καὶ ἕκαστος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐπιζητάντων μετὰ τὰ πολυώδυνα ταῦτα θάσσανα πολλὰ ὀλίγων· ἀφ' οὗ οἱ λοιποὶ ἀπεβίωσαν οἱ μὲν ἐντὸς τῆς φυλακῆς, οἱ δὲ ἅμα ἐξελθόντες, ἐξ ὧν

καὶ ὁ Ἰωάννης Πετρόπουλος, ὅστις πορευόμενος εἰς Ἀργος μόλις ἠδυνήθη νὰ ρυθίσῃ εἰς Ἀγλαδόκαμπον, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

Τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἦσαν τὰ δεινὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη εἶη ἀθάνατος.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Ο ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Του Σεβ. Μητροπολίτου ΙΕΖΕΚΙΗΛ

Ἐν τῇ Ἐφημερίδι «Ἐμπρός» τῆς 25ης Μαρτίου ἔ. λ., ἐκ παραδρομῆς δεδιώως, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σακρ. Κουγιάς, ὅτι ὁ Γεράσιμος Παγώνοπουλος ἢ Παγώνης, ἀνεψιὸς τοῦ ἐν ταῖς φυλακαῖς Τριπολιτῆας ἐν βασάνοις τελειωθέντος τελευταίου Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Χρυσάνθου τοῦ Παγώνη, ἐγένετο Μητροπολίτης Κορίνθου, ἐνῶ ἐγένετο Μητροπολίτης Ἀργολίδος. Ὁ Γεράσιμος, ὡς Γεράσιμος Παγώνοπουλος, ἦτο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Γραμματεὺς τοῦ Πετρόμπεη καὶ ἀπαντᾷται μὲ τοιοῦτον ὄνομα πολλοῶν. (Ἴδε Μητροπολίτου Ἰεζεκιήλ. Ἀνεκδότα ἔγγραφα Καλαμάτας, Ἀθῆναι 1936 σελ. 25). Ἦτο δὲ λόγιος ἀνὴρ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἔργων του. Συνέγραψε τεύχος περὶ θαμνῶν συγγενείας (Ἀθῆναι 1842), ὡς καὶ ἀκολουθεῖται τῆς Ἁγίας Εἰκόνης τῆς Ὑπαπαντῆς Καλαμῶν μετὰ προλόγου (πρβλ. Πεντηκοστήριον ὑπὸ Κωνσταντίνου Δουκάκη Μοναχοῦ, Ἀθῆναι 1892, σελ. 160). Αὐτὸς δὲ ἀναφιδῶνως εἶναι ὁ συντάκτης τῆς περιφημοῦ Προκηρύξεως τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Σπαρτιατικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας Πέτρου Μαυρομιχάλη, ὅπερ θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐπίσημος πράξις τῆς Ἑλλάδος (Ἴδε Ἐμ. Λυκούδη τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα), φέρεται δὲ ὑπαγεγραμμένος ὡς Παγώνοπουλος εἰς τὸν Γενικὸν Ὀργανισμὸν τῆς Πελοποννήσου, τὸν ὁποῖον ἐπρότεινεν ἐν Δερβενίοις ὁ Δημ. Ὑψηλάντης (πρβλ. Δ. Δουκάκη περὶ Φαρῶν καὶ Καλαμάτας, Γ' Ἀθῆναι 1911 σελ. 229 ὑποσ.). Κληρικὸς ἐγίνε κατὰ τὸ 1925 μὲ ὄνομα Γεράσιμος Παγώνης, παύσας νὰ γράφεται Παγώνοπουλος, ὑπεστηρίζετο δὲ ἐκθύμως ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη, ὅστις προσεπάθει ἀπὸ Πρωτοσύγκελλος ὅπου ἦτο νὰ τὸν προαγάγῃ εἰς Ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, Μενίστρος τῆς Θρησκείας, δὲν ἐπέτρεπεν οὐδεμίαν ἀρχιερατικὴν χειροτονίαν λόγῳ τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῆς Ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, διετελεῖ ὅμως ὡς Πρωτοσύγκελλος Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας. Ὅτε δὲ τὸ 1834 ἐγένετο Ἐπανάστασις ἐν Λακωνίᾳ διὰ τὴν διάλυσιν τῶν 65 Μοναστηρίων τῆς Λακωνίας, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπέστειλε τὸν Πρωτοσύγκελλον Γεράσιμον, καταγόμενον ἀπὸ τῶν χωρίων Μαντίνειας τῆς Λακωνίας, ὅστις κατῴρθησε νὰ κατα-

στείλῃ τὴν Ἐπανάστασιν (Ἴδε Κων. τοῦ ἐξ Οἰκονομοῦ Τὰ Σωζόμενα Β' σελ. 15). Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1852 προσχειρίσθη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος, ἀποδιώσας ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1857 ἔτος. Ὁ Καθηγητὴς κ. Ν. Βέης, εἰς ὑποσημείωσιν, δὲν ἐνθυμεῖται εἰς ποῖον ἔργον του, γράφει ὅτι ὁ Γεράσιμος ἔγραψεν ἀπουνημονεύματα τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸν ἠρώτησα ποῦ ἐδημοσιεύθησαν καὶ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι πρὸ δεκαετίας τὰ ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν ἐκκυκλοφόρησαν διότι εἶναι ἀτελῆ, τοῦτο ὅμως ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Καθηγητὴς κ. Πέτρος Π. Καλονάρος «Οἱ Πρῶτοι Σπινθήρες τοῦ Εἰκοσιένου». «καὶ ἄλλη πηγὴ ἀκόμη, ὅπως τοῦ Φιλήμονος τοῦ Ἀρχιερέως Ἀργολίδος Γερασίμου Παγώνη τὸ ὑπόμνημα, ὅπου περιγράφονται διεξοδικῶς τὰ τοῦ κινήματος τῶν Καλαμῶν» (Ἴδε «Ἐμπρός», 23 Μαρτίου 1948, σελ. 5 στήλῃ 5), οὐδαμοῦ ὅμως ἐφάνη τοιοῦτον ὑπόμνημα. Μὲ ὄνομα Ἀργολίδος Γεράσιμος ἦτο καὶ προηγούμενος Μητροπολίτης ὁ ἐκ μητρὸς θείος τοῦ αἰδίου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου Γ. Α. Ράλλη ὅστις μὲ τὸν ἕτερον καθηγητὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καὶ πρῶτην ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν αἰδίων Μιχ. Ποτλῆν (Ἴδε ἡμέτερον ὑπόμνημα Μιχαὴλ Ποτλῆ περιοδικὸν «Ἱερομνήμων» Βόλου 1907 ἀρ. 9) ἐξέδωκαν τὸ μνημειώδες ἔργον τὸ πεντάτομον «Σύνταγμα τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων», Ἀθῆναι α' τόμος 1852, ὁ 5ος τόμος 1855). Ἐκ Κώδικος, οὗ ὁ ἰδιόκτητῆς ἦτο Ἱεράρχης ἐκεῖνος, ὃν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Γ. Ράλλην, ὅστις τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ ἑτέρου κανονολόγου Μ. Ποτλῆ ἐδημοσίευσεν τὸ σπουδαιότερον ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἔργον, ὅπερ μετεφράσθη εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν Ὁρθόδοξων κρατῶν καὶ ἀπεκαλύφθη ὅλος ὁ πλοῦτος τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθόδοξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀργολίδος Γεράσιμος ὁ κατόχος τοῦ ὀκτατόμου χειρογράφου ἔργου τοῦ διδασκάλου καὶ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Πατρέως Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν, ὅπερ ἐξ Ἀγορᾶς περιήλθεν εἰς ἐμέ καὶ τὸ ἐδῶρσα εἰς τὸ τμήμα τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Ἐν Καρδίτῃ

+ Ὁ Θεσσαλιώτιδος
ΙΕΖΕΚΙΗΛ